

SITRA

Sitran selvityksiä

88

Tajua Mut! -toimintamallin opit Mikkelistä

Systemi avaruudesta?

Maaliskuu 2015

tajua mut!®

© Sitra 2015

Sitran selvityksiä 88

ISBN 978-951-563-907-3 (nid.)

ISBN 978-951-563-908-0 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

Kirjoittajat:

Nuorisotutkimusseura ry/ Nuorisotutkimusverkosto

Pirjo Junttila-Vitikka, Jussi Ronkainen

Julkaisua koskevat tiedustelut: julkaisut@sitra.fi

Kuvat: Sitra

Erweko, Helsinki 2015

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Painotuote
4041 0032

Esipuhe

SITRASSA VUONNA 2013 KÄYNNISTYNEESSÄ Nuoren tilannekuva -kokonaisuudessa on luotu uusia ratkaisuja, joiden avulla syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille tarjotaan tukea elämässä selviytymiseen. Tavoitteena on palvelujärjestelmä, jossa yksikään lapsi tai nuori ei tipahda turvaverkon läpi. Työ aloitettiin kartoittamalla hyviksi havaittuja käytäntöjä Suomessa ja maailmalla. Hollannissa vuonna 1998 käyttöön otettu monialaisen yhteistyön malli Reference Index valikoitui Tajua Mut! -toimintamallin pohjaksi. Vuonna 2010 se tuli lakisääteiseksi kaikissa Hollannin kunnissa.

Sitran ohjaamissa Tajua Mut! -piloteissa on kehitetty uusi, kulttuuriimme ja lainsäädäntöömme soveltuva toimintatapa. Pilottihankkeet toteutetaan kuntien, Sitran sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä. Toiminnalla pyritään heikkojen signaalien tunnistamisen avulla tarjoamaan jo varhaisessa vaiheessa tukea lapsen tai nuoren tilanteeseen ja ehkäisemään ennalta ongelmien muodostumista. Toimintamallin osapuolia ovat nuorten kanssa työskentelevät sekä nuoret, lapset ja heidän huoltajansa. Tajua Mut! perustuu avoimuuteen sekä lasten, nuorten ja huoltajien suostumukseen. Toimintamallin avulla ammattilaiset voivat vahvistaa yhteistyötään ja auttaa entistä kokonaisvaltaisemmin lasta sekä nuorta.

Ensimmäinen pilotti käynnistyi kesällä 2013 Mikkeliissä, jossa Tajua Mut! koskee 13–28-vuotiaita nuoria. Positiivisten kokemusten myötä Mikkelin kaupunki vakinaisti toimintamallin osaksi nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelu Olkkarin toimintaa. Mikkelin kokemuksista on tehty kaksi arviointia, joiden tuloksia sisältyi joulukuussa 2014 julkaistuu Tajua Mut! -toimintamalli lasten ja nuorten tukena -käsikirjaan.

Nyt julkaistavan toisen arvioinnin aineisto valaisee merkittävällä tavalla palvelujärjestelmän vuotokohtia ja herättää pohtimaan perheen roolia verkostoyhteistyössä. Tutkimusaineistossa korostuu myös tarve kehittää Ohjaamo-tyyppiä, monialaisia palvelukeskuksia, joiden kanssa nuoren on helppo asioida. Palveluiden tulee löytyä yhdestä paikasta ja soveltuvien osin myös verkkopalveluina. Lasten ja nuorten

kanssa tehtävä työ vaatii laajaa ja joustavaa verkostoa.

Pitkällä tähtäimellä on tarkasteltava koko suomalaista yhteiskuntaa ja palvelujärjestelmää. Pirstaleista ja vaikeasti saavutettavaa palveluviidakkoa on tärkeää selkeyttää. Suomessa tulisi toteuttaa uudenlainen kattava palvelukonsepti, jossa lapsen, nuoren ja perheen mahdollisuuksia saada tukea eivät rajoittaisi sektori- tai kuntarajat. Tukea tulisi saada tarvittaessa mihin vuorokaudenaikaan tahansa. Tarvitsemme palvelukonseptin, jossa ketään ei jätetä.

Kokemuksemme Tajua Mut! -hankkeista sekä nuorten Suunta-ohjaus- ja neuvontapalvelusta vahvistavat näkemystä, että syrjäytymisen ehkäisemiseen tarvitaan tuoreita lähestymistapoja. Toivommekin, että Tajua Mut! -toimintamalli sisällytetään osaksi valtakunnallista asiakaslähtöistä palvelukonseptia ja kirjataan uuteen lainsäädäntöön. Lasten ja nuorten palvelut ovat meidän kaikkien yhteinen asia. Niitä ei pidä monopolisoida yhdelle virastolle tai hallinnonalalle, vaan kehittää nuorten lähtökohdista.

Haluan lämpimästi kiittää Mikkelin nuoria ja huoltajia uuden palvelun hyödyntämisestä ja osallistumisesta tämän arviointiselvityksen haastatteluihin. Kiitän myös ammattilaisia Tajua Mut! -toimintamallin käyttöönotosta ja panoksestanne tämän arvioinnin toteutukseen. Kiitokset Nuorisotutkimusseura ry:n tutkijoille Pirjo Junttila-Vitkalle ja Jussi Ronkaiselle arvokkaan aineiston kokoamisesta ja kiteyttämisestä.

Kiitokset myös Mikkelin kaupungille, ohjausryhmälle ja projektitiimille, Sitran tiimille, kaikille Tajua Mut! -hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen osallistuneille yhteistyökumppaneille! Erityiset kiitokset kaupunginjohtaja ja Kimmo Mikanderille ja ohjelmajohtaja Juha Ropposelle Mikkeliin, sekä johtaja Georg Henrik Wredelle opetus- ja kulttuuriministeriöön uudenlaisesta ajattelusta sekä innostumisesta uusien asioiden kokeiluun. Lisäksi erityiskiitokset etsiville nuorisotyöntekijöille ja liputtajille, jotka haluavat yhteistyössä auttaa nuoria varhaisen vaiheen haasteista elämässä eteenpäin.

Tajua Mut! Ketään ei jätetä!

Helsingissä maaliskuussa 2015

Kimmo Haahkola
johtava asiantuntija, Sitra

TAUAMUUT!

Nuorten auttamisen toimintamalli
Kuntamarkkinat 10.-11.9.2014

SITRA

Sitran selvityksiä 88

Tajua Mut! -toimintamallin opit Mikkelistä

Systemi avaruudesta?

Nuorisotutkimusseura ry/ Nuorisotutkimusverkosto

Pirjo Junntila-Vitikka, Jussi Ronkainen

Maaliskuu 2015

Sisällys

Esipuhe	1
Tiivistelmä	4
1 Johdanto	7
1.1 Mikkelin Tajua Mut! -pilotti	7
1.2 Tajua Mut! -toimintamallin taustaa	8
1.3 Tajua Mut! -toiminnan periaatteet	8
2 Huomioita Tajua Mut! -toimintamallista kokeilun alkuvaiheessa Mikkelissä	11
2.1 Työntekijöiden ja palvelujärjestelmän näkökulma	13
2.2 Nuorten näkökulma	16
2.3 Huoltajien huolenaiheet	21
2.4 Sähköinen järjestelmä vai laajempi toimintamalli?	28
2.5 Kehittämisaatuksia	29
Liite 1 Tajua Mut! -toimintamallin vahvuuksia ja kehittämiskohteita eri toimijoiden näkökulmista	33
Liite 2 Mikkelin pilottiin osallistuvat organisaatiot	34
Liite 3 Mikkelin Tajua Mut! -hankkeen ohjausryhmä	34
Liite 4 Keskeiset käsitteet	35
Lähteet	36

Tiivistelmä

KÄSILLÄ OLEVASSA RAPORTISSA tarkastellaan Mikkelin Tajua Mut! -hankkeen toimijoiden sekä nuorten ja huoltajien näkemyksiä Tajua Mut! -toimintamallin toimivuudesta, kehittämiskohteista ja vaikuttavuudesta. Nuorten ja huoltajien aineisto tuo näkyväksi laajemminkin palvelujärjestelmän vuotokohtia sekä nuorten ja perheiden palvelutarpeita Mikkelissä.

Hankkeen toimijat näkevät Tajua Mut! -toimintamallin nopeana ja tehokkaana keinona tukea ja laajentaa monialaista yhteistyötä sekä puuttua ajoissa nuorten ongelmiin. Myös tutkimukseen osallistuneet nuoret ja huoltajat näkevät toimintamallin tervetulleena lisänä Mikkelin palvelujärjestelmään.

Elämässään sivuraiteille ajautuneet ja monenlaisista korjaavista toimista kokemusta kerryttäneet nuoret näkevät liputtamisen tehokkaana keinona auttaa nuorta silloin, kun hän on valmis ottamaan apua vastaan. Nuoret kokevat, että liputus kertoo aikuisten välittämisestä. Toimintamallin erityisenä vahvuutena nähdään nuorten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen: nuori on itse mukana kuulemassa ja keskustelemassa häntä koskevista asioista, ja hän saa vaikuttaa, keitä yhteistyöhön kutsutaan.

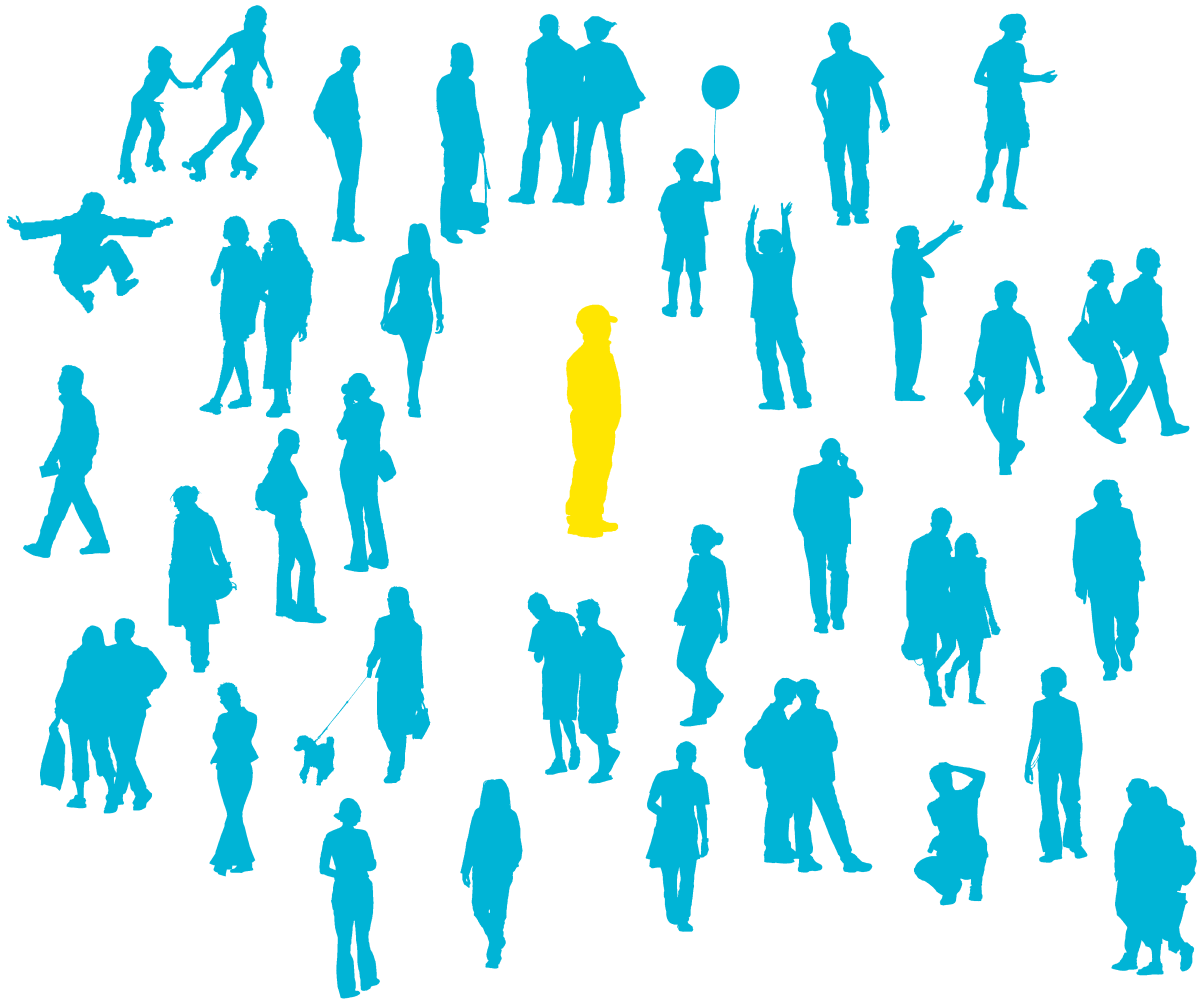
Tajua Mut! -toimintamallin jalkauttamisen keskeisimpänä haasteena nähdään nuorten parissa toimivien ammattilaisten houkutteleva järjestelmän aktiivikäyttäjiksi. Hankkeen pilottivaiheessa toimenpiteisiin johtaneita lipupareja ei muodostunut toivotulla tavalla. Hankkeen toimijat otaksuvat, että kyse voi olla monenlaisista uuteen

järjestelmään liittyvistä peloista ja epäilyksistä: Uusi tekniikka saattaa hämmentää, liputuksesta seuraava työmäärä voi pelottaa, ja liputuksen kriteerit koetaan epäselviksi. Kyse näyttäisi olevan myös laajemmasta, kuntien nuortenpalveluihin liittyvästä ilmiöstä, jossa eri hallinnonaloille on muodostunut uusia toimintamalleja eikä niiden yhteen sovittamiseen ole osattu varautua.

Tutkimukseen osallistuneet nuoret ja huoltajat nostavat esiin monenlaisia todisteita siitä, että nuorille ja perheille suunnatuissa palveluissa riittää kehittämistä. Nuoret kertovat aikuisten välinpitämättömyydestä, sitoutumattomuudesta ja monenlaisista epäluottamusta herättäneistä palvelukokemuksista. Huoltajat näkevät puutteita palveluohjauksessa, ja he kokevat, että järjestelmä pikemminkin erottaa kuin yhdistää perheitä.

Tajua Mut! -toimintamalli voi kiistatta tuoda lisäarvoa palvelujärjestelmään, mutta tietyin ehdoin:

1. mallia kehitetään varhaisen tuen kokonaisuutena, joka ei rajoitu liputtamiseen, vaan ohjaa myös liputuksesta seuraavaa toimintaa
2. huoltajien roolia nuoren yhteistyöverkostossa vahvistetaan
3. mallin toimivuutta tarkastellaan erikseen eri hallinnonalojen sekä ammattiryhmien näkökulmasta ja toimintamalli nähdään ja sitä kehitetään osana kunnan kokonaisvaltaista sekä monialaista palvelujärjestelmää.

1 Johdanto

1.1 Mikkelin Tajua Mut! -pilotti

Mikkelin kaupunki käynnisti kesällä 2013 ensimmäisenä Suomessa uudenlaisen liputustoimintamallin ja sitä tukevan tietojärjestelmän kokeilun. Tajua Mut! -hankkeessa nuorten syrjäytymistä haluttiin ehkäistä mahdollistamalla paikallisten viranomaisten ja toimijoiden yhteistyö uudella tavalla. Mallin avulla haluttiin ennen kaikkea parantaa peruskoulun ja muiden oppilaitosten, järjestöjen sekä viranomaisten välistä tiedonkulkua, jotta nuorten ongelmiin voidaan reagoida ajoissa.

Tajua Mut! -projekti toteutettiin osana Mikkelin kaupungin hyvinvointistrategiaa yhteistyössä Mikkelin kaupungin, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Toiminnan kohderyhmänä olivat 13–28-vuotiaat nuoret, joita Mikkelin väestössä on noin 10 000.

Pilotoinnissa olivat mukana paikalliset viranomaiset ja toimijat, etsivä nuorisotyö sekä nuorten ohjaus- ja palveluyksikkö Olkkari. Toimintamallin käyttöön koulutettiin yli 300 julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin työntekijää. Tämän raportin aineisto on kerätty kokeilun alkuvaiheessa lokakuun 2014 ja tammikuun 2015 välillä. Vuodesta 2015 eteenpäin Tajua Mut! -toiminta jatkuu Mikkelissä Olkkari-toiminnan yhteyteen vakinaistettuna.

Tajua Mut! -toimintamallia on pilotoitu myös Espoossa (9–28-vuotiaat lapset ja nuoret) ja Keravalla (16–28-vuotiaat nuoret). Tajua Mut! -toiminnan piirissä on jo noin 90 000 suomalaislasta ja -nuorta.

Kuva 1. Tajua Mut! -toimintamalli tarjoaa työkalun, jonka avulla eri tahot löytävät toisensa.

1.2 Tajua Mut! -toimintamallin taustaa

Lasten, nuorten ja perheiden lisääntynyt pahoinvointi on yksi yhteiskuntamme merkittävimmistä huolenaiheista. Kuulemme toistuvasti esimerkkejä kärjistyneistä tilanteista, joissa tuen tarpeesta kertovia signaaleja ei ole havaittu tai apua ei syystä tai toisesta ole kyetty antamaan. Nykyistä varhaisemman tuen ja toimivampien palveluiden tarve on kuitenkin laajalti tunnustettu. Näiden kehittämistavoitteiden haasteena on toisaalta lasten ja nuorten tilanteiden moninaisuus, toisaalta nykyisen perhetyön vähäiset resurssit sekä palvelujärjestelmän pirstaleisuus. Suomessa lasten ja nuorten palvelut ovat monipuolisia, mutta ne ovat hajallaan ja jakautuneet eri sektoreille. Usein ammattilaiset

tarkastelevat auttamansa lapsen tai nuoren tilannetta vain oman toimenkuvansa kautta rajatusta näkökulmasta.

Tajua Mut! -toimintamalli vastaa kansalliseen tarpeeseen kehittää varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa lasten, nuorten ja perheiden tukemisessa. Toimintamallin taustalla on hollantilainen monialaisen yhteistyön malli, jota alettiin käyttää Rotterdamin kaupungissa vuonna 1998. Vuonna 2010 se tuli lakisääteiseksi kaikissa Hollannin kunnissa. Sitran Suomessa käynnistämässä piloteissa on kehitetty uusi, Suomen kulttuuriin ja lainsäädäntöön soveltuva versio. Hankkeet on toteutettu yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

1.3 Tajua Mut! -toiminnan periaatteet

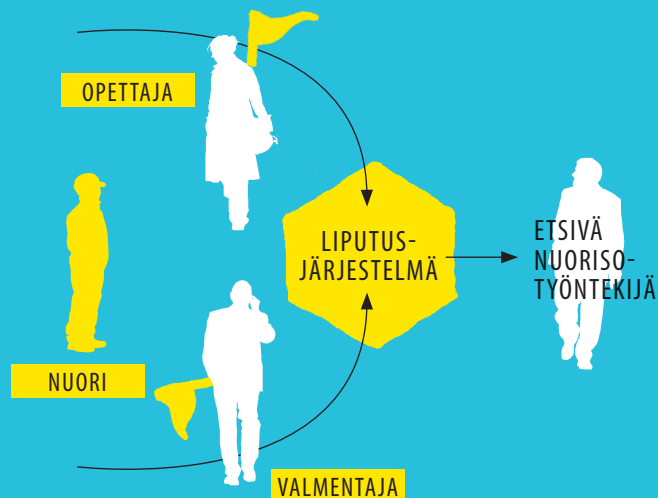
Tajua Mut! -toimintamallin tavoitteena on tukea lapsia ja nuoria asiakaslähtöisesti räätälöidyn moniammatillisen yhteistyön avulla. Toiminnassa mukana olevat viranomaiset sekä kolmannen ja yksityisen sektorin toimijat voivat liputtaa eli ilmoittautua mukaan yhteistyöhön muiden samaa lasta tai nuorta auttavien ammattilaisten kanssa. Liputtaminen toteutuu, kun lapsen tai nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot (nimi, sukupuoli, syntymäaika ja puhelinnumero) lisätään verkkopohjaiseen Tajua Mut! -järjestelmään. Tähän pyydetään nuoren (tai lapsen huoltajien) suostumus. Tietojärjestelmän käyttö opetellaan lyhyessä koulutuksessa, johon osallistuminen on käyttäjätunnusten saamisen edellytys. Suomessa ei ole aikaisemmin ollut saatavilla työkalua, joka mahdollistaa ammattilaisten välisen yhteistyön.

Kun vähintään kaksi ammattilaista on ilmoittautunut halukkaiksi tekemään yhteistyötä saman lapsen tai nuoren kohdalla, muodostuu lippupari. Tieto uudesta lippuparista välittyy etsivälle nuorisotyöntekijälle. Etsivä nuorisotyöntekijä ottaa yhteyttä lapsen huoltajiin tai nuoreen ja kysyy suostumusta perheen sekä ammattilaisten väliseen yhteistyöhön. Jos lupa saadaan, etsivä nuorisotyöntekijä kutsuu

edellä mainitut henkilöt yhteiseen tapaamiseen. Perhe voi valita, ketkä liputtajista he haluavat mukaan yhteistyöhön. Lisäksi he voivat kutsua mukaan muita ammattilaisia tai muulla tavalla tärkeitä henkilöitä. Yhteistyötapaamisessa lapselta tai nuorelta kysytään, mitä hänelle kuuluu ja miten hän itse näkee oman tilanteensa. Tämän jälkeen pohditaan yhdessä, miten ammattilaiset voisivat parhaiten auttaa lasta, nuorta tai koko perhettä.

Tavoitteena on ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä tarjoamalla palveluita kokonaisvaltaisesti ja asiakaslähtöisesti. Auttamistyön vaikuttavuus paranee, ja päällekkäinen työ vähenee. Lisäksi toimintamalli mahdollistaa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön tavalta, joka ei ole sidoksissa yksittäisen kunnan organisaatiorakenteeseen. Tajua Mut! -toiminnan ideana on myös pyrkiä tarjoamaan tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ennaltaehkäisevän avun on todettu paitsi säästävän lapsia ja nuoria vakavien ongelmien tuottamilta haitoilta myös olevan kustannustehokas investointi. Ennaltaehkäisevä tuki on keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä selvästi edullisempaa kuin korjaavien palvelujen järjestäminen.

Kuva 2. Lasta tai nuorta auttavat toimijat voivat Tajua Mut! -toimintamallin avulla muodostaa lippuparin. Etsivä nuorisotyöntekijä pyytää lapsen huoltajalta tai nuorelta suostumuksen yhteistyön aloittamiseen.

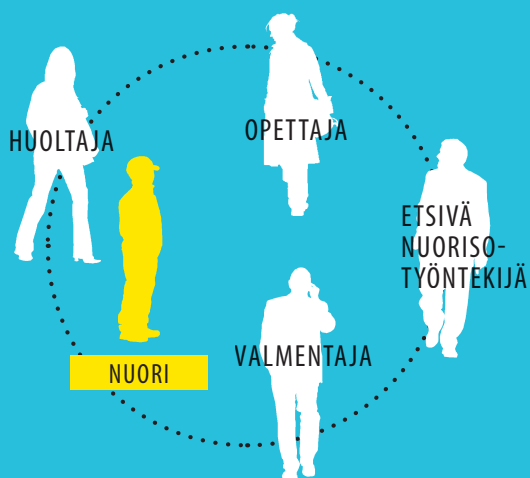
Tajua Mut! -toimintamalli ei korvaa muita auttamiskeinoja, vaan se tulee niiden rinnalle tukemaan erityisesti yhteistyön vahvistumista. Perheiden ja ammattilaisten välinen tiedonkulku lisääntyy, jolloin lasta tai nuorta voidaan auttaa kokonaisvaltaisemmin. Tilanteen ratkeaminen ei välttämättä vaadi raskaita toimenpiteitä – usein jo pelkkä lapsen tai nuoren huomioiminen ja keskustelu riittää.

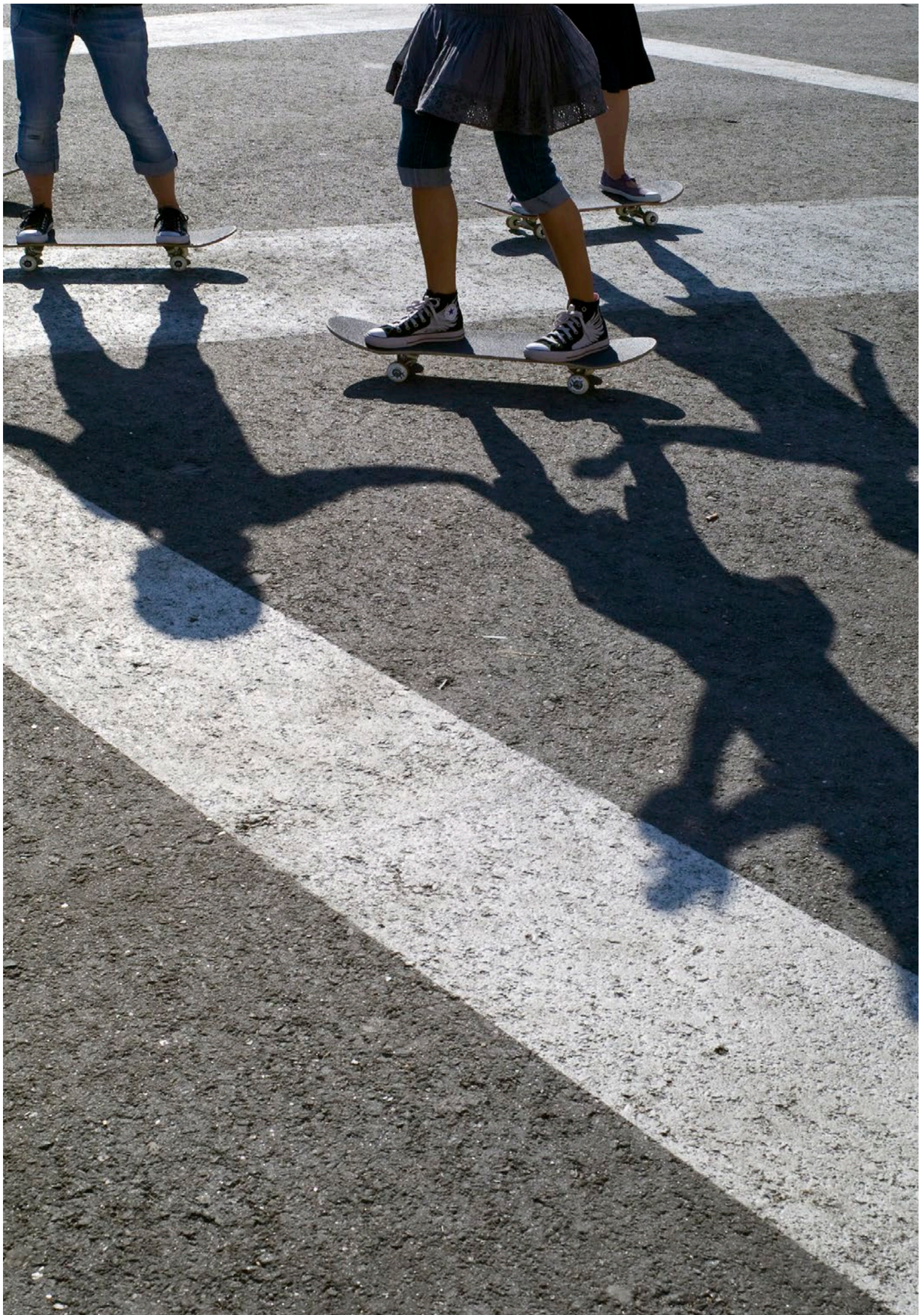
Varhaiseen huoleen tarttuminen vaatii ammattilaisilta myös uudenlaista toimintakulttuuria. On oltava rohkeutta ottaa huoli puheeksi ja ulottaa yhteistyö myös omien verkostojen ulkopuolelle. Samalla on tärkeää tukea lapsen, nuoren ja perheen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta auttamisprosessissa. Tajua Mut! -toimintamallin jalkautuminen

edellyttää, että sitä käyttävillä toimijoilla on riittävät valmiudet ottaa puheeksi heikotkin signaalit lasten, nuorten tai perheiden kanssa sekä tehdä asiakaslähtöistä verkosto-yhteistyötä. Näiden valmiuksien kehittämiseksi on tarjottava ohjeistusta ja koulutuksia.

Toimintamallin peruseriaatteet ja pilottihankkeiden kokemuksia on koottu käsikirjaan Tajua Mut! -toimintamalli lasten ja nuorten tukena. Käsikirjan voi ladata Sitran Internet-sivuilta osoitteesta <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksiä-sarja/Selvityksiä83.pdf>

Kuva 3. Tajua Mut! -toimijat kuulevat lapsen tai nuoren ja hänen perheensä näkemyksiä.

2 Huomioita Tajua Mut! -toimintamallista kokeilun alkuvaiheessa Mikkelissä

Nuorisotutkimusseura ry/ Nuorisotutkimusverkosto

Pirjo Junntila-Vitikka, KM, nuorisotutkija

Jussi Ronkainen, YTT, johtaja, Juvenia – nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Ydintoimijoiden, nuorten sekä huoltajien näkemyksiä mallin toimivuudesta ja vaikuttavuudesta

Tässä raportissa tarkastellaan Mikkelin Tajua Mut! -hankkeen ohjausryhmän, hanketiimin jäsenten, liputtamisessa mukana olleiden ammattilaisten sekä nuorten ja huoltajien näkemyksiä Tajua Mut! -konseptin toimivuudesta, kehittämiskohteista ja vaikuttavuudesta. Nuorten ja huoltajien aineisto tuo laajemminkin näkyväksi palvelujärjestelmän vuotokohtia sekä nuorten ja perheiden palvelutarpeita Mikkelissä. Tutkimusaineisto koostuu edellä mainittujen ryhmien haastatteluista¹, ja aineisto on kerätty lokakuun 2014 ja tammikuun 2015 välillä. Tammikuun loppuun mennessä lippupareja oli muodostunut kuusi ja yhteistyötaapaamisiin oli päästy kolmen nuoren kanssa.

Nuorten aineiston muodostavat 1) viiden nuoren haastattelut, 2) ostoskeskuksesta tavoitettujen nuorten kommentit ja 3) päihdetyönohjaajan välittämä tarina liputetun nuoren kokemuksista. Tutkimusta varten haastateltiin viittä nuorten huoltajaa. Hanketoimijoiden ryhmähaastatteluun

osallistuivat kaksi etsivää nuorisotyöntekijää, hankepäällikkö sekä liputtajia edustavat päihdetyönohjaaja ja sosiaalityöntekijä. Heistä käytetään tässä yhteisnimitystä *hanketoimijat*. Hanketoimijoiden ryhmähaastattelussa käytettiin menetelmänä myös työpajatyöskentelyä, jonka tuloksia hyödynnetään aineistona. Ohjausryhmän (8 henkilöä) haastattelun tausta-aineistona käytettiin päihdetyönohjaajan kertomusta liputetusta nuoresta ja hänen ohjausprosessistaan sekä nuoren omaa reflektiota tilanteesta (Teemun tarina)². Tutkijat eivät voineet haastatella kyseistä nuorta, mutta nuori kertoi hänen kanssaan työskennelleelle päihdetyönohjaajalle kokemuksistaan palveluprosessin eri vaiheissa ja antoi luvan välittää tiedot tutkimuskäyttöön. Teemun tarina on tärkeässä roolissa, kun Tajua Mut! -toimintamallia kuvataan osana nuorten palvelujärjestelmää. Tarina kerrotaan sekä liputtavan päihdetyönohjaajan että nuoren itsensä näkökulmasta.

**Liputtaminen konkretisoi verkostotyön,
ja nuori sai mahdollisuuden vaikuttaa yhteistyön
muotoihin ja myös siihen, keitä verkostoon kutsutaan.
Yhteistyö ei olisi kuitenkaan käynnistynyt ilman sinnikästä
ja asialle omistautunutta päihdetyönohjaajaa.**

1 Tammikuun lopussa 2015 Mikkelissä oli liputettu 81 nuorta, joista kuuden kohdalla oli muodostunut lippupari. Heistä kahta nuorta oli liputtanut kolme eri tahoa. Lupa verkostoyhteistyölle on annettu neljän nuoren tapauksessa, ja kolmen nuoren kohdalla on ollut yhteistyötapaamisia.

2 Lisäksi aineistoa on kerätty tutkijoiden osallistuvalla havainnoinnilla tutkijoiden osallistuttua toimintamallin käyttäjäkoulutukseen sekä hankkeen järjestämään seminaariin nuorten parissa toimiville tahoille.

Oo kiltti ja vastaa! – Liputtajan tarina

Päihdetyöntekijälle soitetaan terveystalvasta ja häntä pyydetään ottamaan yhteyttä täysi-ikäiseen nuoreen. Työntekijä yrittää saada yhteyttä nuoreen soittamalla ja lähettämällä tälle tekstiviestejä useamman viikon ajan.

Mä soittelin perään, mut hän ei vastannut... Sitten mulla tuli jo hätä, että onko sitä nuorta enää olemassa. Toivo heräs, kun tuli työpuhelimeen soittoja aamuneljän aikaan. Et ok, tää nuori on olemassa vielä. Ja päätin, että mulla on puhelin tästä lähtien mukana, että jos se soittaa mulle vielä keskellä yötä, niin mun on pakko sen verran vastata, että oo kiltti vastaa mulle myös päiväsaikaan.

Päihdetyöntekijä liputtaa itsensä kesäkuussa yhteistyöhön ja ilmoittaa siitä tekstiviestillä nuorelle. Lisäksi nuorelle lähetetään tieto liputuksesta myös kirjeitse. Heinäkuussa saadaan toinen liputus – muodostuu osuma. Etsivä nuorisotyöntekijä soittaa nuorelle ja kysyy lupaa kutsua kokoon verkosto.

Ekalla soitolla oli, että vähän "ai mitä, ai mistä sä soitat, ketä ne liputtajat?". Sit se oli vähän sekaisin, että mistä organisaatiosta ne liputtajat oli. Mä esittelin liputusmallin. Sit se sano, että halusi miettiä sitä asiaa pari päivää, että antaako sen luvan. Soitin keran sen jälkeen turhan soiton, ettei vastannut. Mut seuraavalla viikolla vastas, ja se nuori sano, että "kylä se käy, se on ihan ok". Sit se oli aika helppo soitto se toinen, kun irtosi lupa. Etsivä nuorisotyöntekijä

Me jossakin vaiheessa päästiin tän nuoren kanssa sellaseen, että hän suostu kirjottamaan mulle tekstiviestejä. Me saatettiin kirjottaa päivässä tunnin verran tekstiviestejä toisillemme. No voitte kuvitella tämmösellä puhelimella, jolla vois vaan heittää sorsia, niin yritäpä tunti viestitellä.

Myöhemmin tulee vielä kolmas liputus. Käy ilmi, että nuori on itse pyytänyt kolmatta osapuolta liputtamaan, jotta saa tämän mukaan verkostoon. Verkostopalaveri sovitaan ja siitä ilmoitetaan nuorelle. Nuori haluaa, että häntä tullaan tapaamaan hänen kotiinsa. Hän kuitenkin peruu tapaamisen ja myöhemmin myös muita tapaamisia.

Tunti ennen tapaamista tuli tekstiviesti, että mua pelottaa aivan hirveesti, että mä oon juonut koko aamun, että mä en pysty tähän tapaamiseen. Mä laitoin sille viestin... viestin sisältö oli, että älä pelkää. Tässä ei oo tarkoitus saada sua selkää seinää vasten... Soitin ja sanoin, että oo kiltti, tapaa mut kahden kesken. Se sano, että ookoo. Sovittiin seuraavalla aamulla tapaaminen. Ja mä aamulla soitin sille ja että älä oo peloissas. Kun oikeasti tapaat minut, niin huomaat, ettei mua voi pelätä. Oo kiltti, et tavataan...

Kun nuori uskaltaa vihdoin tavata päihdetyöntekijän, luottamus heidän välilleen pääsee rakentumaan. He tapaavat kahden päivän välein, ja verkostotapaaminenkin lopulta onnistuu. Nuori haluaa saada elämänsä järjestykseen, ja päihdetyöntekijän sekä muun verkoston avulla se vähän kerrassaan mahdollistuu. Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo, vaan se vaatii kaikilta sitoutumista.

Nuoren oma tsemppaus on ollut ihan hillitöntä... se oli koulupuoli, joka oli yhtenä liputtajana, ja sieltä kautta nuori saa koko ajan ihan mielettömiä voiton hetkiä. Se on ruvennut tsemppaamaan sitä mukaa, kun juominen vähentyy. Se on semmonen kierre, että se pystyy tekemään jotakin muutakin, ja se taas motivoi toiselle puolelle. Ymmärrys siitä, että häntä oikeasti halutaan auttaa ja hänestä pidetään kiinni.

Yhtä lainausta lukuun ottamatta kaikki lainaukset ovat päihdetyönohjaajalta.

2.1 Työntekijöiden ja palvelujärjestelmän näkökulma

Päihdetyönohjaajan tarina valaisee konkreettisesti, millainen liputusjärjestelmä on osana etsivää nuorisotyötä ja erityisnuorisotyötä. Liputtaminen konkretisoi verkostotyön, ja nuori sai mahdollisuuden vaikuttaa yhteistyön muotoihin ja myös siihen, keitä verkostoon kutsutaan. Yhteistyö ei olisi kuitenkaan käynnistynyt ilman sinnikästä ja asialle omistautunutta päihdetyönohjaajaa.

Ryhmähaastattelussa Tajua Mut! -hankkeen toimijat löytävät monia etuja, jotka puoltavat liputusjärjestelmän vakinaistamista Mikkelissä ja laajemminkin Suomessa. Tajua Mut! -mallin erityisinä vahvuuksina nähdään mahdollisuus laaja-alaiseen verkostoyhteistyöhön, ajatus varhaisesta puuttumisesta nuorten ongelmiin sekä nuoren oman toimijuuden kunnioittaminen. Hanketoimijat tarkastelevat ryhmähaastattelussa mallin hyötyjä ja kehittämiskohteita oman työtehtävänsä, palvelujärjestelmän sekä nuorten ja perheiden näkökulmasta. Yhteistyön merkitys korostuu kaikilla tasoilla. Hanketoimijoiden työpajatyökentelynä toteuttamia näkemyksiä mallin vahvuuksista ja kehittämiskohteista on koottu liitteeseen 1.

Työntekijän näkökulmasta mallin vahvuuksina pidetään sitä, että sen avulla nuoren ympärillä olevaa verkostoa voidaan tunnistaa ja koordinoita entistä paremmin. Malli on kannustanut hanketoimijoita tarkastelemaan laajemmin nuoreen kiinnittyvää toimijaverkosta, tiivistämään yhteistyötä ja löytämään myös uusia toimijoita. Palvelujärjestelmän kannalta ajatellaan, että malli selkeyttää verkostoyhteistyötä ja aktivoi sen toimimaan ajoissa nuoren hyväksi. Tämän toivotaan edistävän myös työn tehokkuutta siten, että päällekkäiset työt karsiutuvat. Malli voi paljastaa myös tuntemattomat yhteydet oman organisaation sisällä.

Mä oon aivan fiiliksissä tästä. Ja tää on se juttu. Koska tää tietyllä tavalla pakotti meidät olemaan sen nuoren kanssa aktiivisia. Tää oli täysi-ikäinen nuori. Yks toimijataho sanoi, että jos tapaamista ei koskaan toteudu, niin heidän pitää miettiä, että lopetetaan tämä, koska hän ei voi vain lyödä kalenteria lukkoon tapaamisille, jotka eivät koskaan toteudu. Se, että liputus tekee meille sen raamin, vaikka se on työntekijälle hankalaa. Mut työntekijä ei voi kuitenkaan laskea irti, koska nuoren etuahan tässä ajetaan. Eihän me tehdä tätä sen takia, että me saatais vaan

tästä palkkaa. Tää on meidän työtä, ja me saadaan palkka tehdystä työstä ja me pidetään siitä nuoresta kiinni. Ymmärrän, ettei kukaan halua tehdä turhaa työtä. Jossain vaiheessa aika ei riitä kaikkeen. Mutta tää anto mahdollisuuden pitää kiinni silloinkin, kun olisi voinut sanoa, että en jaksa

Hanketoimijoiden haastattelu

Isommissa yhteisöissä voi olla sama nuori asiakkaana, mutta ne eivät edes keskenänsä tiedä (asiasta).

Hanketoimijoiden haastattelu

Työntekijät näkevät, että Tajua Mut! -malli hyödyntää monella tavalla nuorta ja hänen perhettään. Ammattilaiset kokevat, että liputtaminen ja siitä seuraava verkostoyhteistyö auttavat huoltajia näkemään nuoren todellisen tilanteen. Lisäksi se tarjoaa tukiverkoston, joka parhaimmillaan voi auttaa myös vanhempia löytämään ratkaisuja ongelmiinsa. Perheen taakka kevenee, kun ammattilaiset tarjoavat aktiivisesti tukea: *Joskus käy niin, että perhe on se, joka yrittää haalia kaikkia tahoja kasaan* (hanketoimijoiden haastattelu). Erityisesti työntekijät arvostavat Tajua Mut! -malliin olennaisesti kuuluvaa nuoren toimijuuden korostamista. Nuori on itse mukana kuulemassa ja keskustelemassa häntä koskevista asioista, ja hän saa itse vaikuttaa siihen, ketä verkostoon kutsutaan.

Liian paljon järjestelmässä on sitä, että asiantuntijat ovat kerenneet keskustella sen nuoren asiat jo etukäteen ja päättää toimintamallit. Ja sitten, kun se nuori tulee paikalle, niin sille ladellaan kaikki valmiina. (Hanketoimijoiden haastattelu) Nyt tilanne on se, että meitä on kolme liputtajaa, mut nuori on ilmoittanut, että hän haluaa siitä yhden tiputtaa pois. Hän haluaa jatkaa vaan kahden tahon kanssa. Nuorella on tähän oikeus.

Hanketoimijoiden haastattelu

Miksi lippupareja ei muodostu?

Mallin kehittämiskohteet ja alkuvaiheen kipupisteet avautuvat tarkastelemalla lippuparien muodostumista. Verkostoyhteistyön käynnistyminen edellyttää useampaa kuin yhtä liputusta samasta nuoresta. Mikkelissä on tammikuun 2015 loppuun mennessä muodostunut kuusi lippuparia.

Hanketoimijoiden ja ohjausryhmän mielestä lippupareja ei muodostu toivotulla tavalla, koska

1. liputuksella ei nähdä lisäarvoa nykyiseen, jo olemassa olevaan verkostoyhteistyöhön
2. nuorten parissa työskentelevät toimijat voivat olettaa, että liputuksesta seuraa heille lisätystä, johon he eivät ole halukkaita
3. uusi tekniikka ja järjestelmän käyttöönotto oudokuttaa tai toimijat voivat vastustaa uusien järjestelmien käyttöönottoa olemassa olevien rinnalle
4. liputuksen kriteerit ovat epäselvät, toimijat voivat pelätä leimaavansa nuoren tai eivät osaa päättää, milloin huoli on riittävä liputukseen
5. joidenkin toimijoiden asenne uudistuksiin aiheuttaa aina muutosvastavirtaa, oli kyseessä sitten uusi toimintamalli tai tekninen järjestelmä.

Toimintamallin käytön suuremmaksi haasteeksi voi nousta nuorten parissa toimivien viranomaisten houkuttelemisen sen aktiivikäyttäjiksi. Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten parissa työskentely vaatii pitkäjänteistä sitoutumista. Tajua Mut! -mallin kaltainen järjestelmä voi edesauttaa monialaista yhteistyötä, mutta toiminnan vaikuttavuus nojaa lopulta työntekijöihin, jotka tekevät työtä työajoista ja vastoinkäymisistä piittaamatta.

Nuoret just ei ehkä halua pyytää suoraa apua tosi monet. Niin sit, että sitä annetaan ja annetaan, niin sit se tulee lopulta perille. Se on just se, mikä tässä on tärkeää, ettei annetais periksi.

Ohjausryhmän haastattelu

Järjestelmän käyttökoulutukseen osallistuneet vahvistavat, että Tajua Mut! -toimintamallin tekninen järjestelmä on yksinkertainen eikä sen haltuunotto vie ammattilaisilta paljon aikaa. Toimintamallin käyttöönotto ja juurruttaminen

osaksi nuorten parissa toimivien työnkuvaa vaatii kuitenkin pitkäjänteistä motivointi- ja perustelutyötä.

Tää on aina se uusi väline ja uusi tapa toimia. Ja se vaatii sitä jalkatyötä siellä kentällä niinku meidän käyttäjien ja kaikkien verkoston osallisten kesken, että tota se on niinku ihan missä tahansa muussakin uudessa toimintatavassa niin aikansa ottaa.

Ohjausryhmän haastattelu

Systemi avaruudesta

Mikkelissä päätös mallin käyttöön ottamisesta oli tehty, ennen kuin toimijoita oli informoitu tai heiltä oli kysytty mielipidettä. Nuorisotyössä on totuttu, että uudet ideat ja avaukset lähtevät alan toimijoilta, eivät ylempältä johdolta, kuten tässä tapauksessa. Tällä lähtöasetelmalla on saattanut olla vaikutusta siihen, että käyttäjät eivät ole aktivoituneet toivotulla tavalla. Toisaalta haastatteluissa korostuvat myös yksilökohtaiset erot ja yleinen myönteinen suhtautuminen kokeiluun alkuvaiheen jälkeen:

Silloin ei puhuttu liputuksesta, vaan olisko se ollut joku flägin-systeemi. Se tuotiin siis olkkariitiimiin, että tämmönen tulee Mikkeliiin, että se on jo pää-tetty. Sitten me katottiin Youtube-video, missä oli terveydenhoitaja tai opettaja työpöytänsä takana ja sitten siellä oli tietokone, ja sitten siellä yhdisty jotain. Me oltiin kaikki tälläin – oikeesti varmaan ensimmäinen ajatus oli, että mitä helvettiä. Mitä me tehdään? Mitä meille tuodaan? Se tulee jostakin niinku avaruudesta, että tämmönen systeemi tulee Mikkeliiin. Ja sit näytetään Youtubesta. Kaikki ihan että mitä? Sillä ei ollut mitään pohjaa, mitään teoriaa. Meillä ei ollut mitään ajatusta, mitä tästä tapahtuu. No sitten hyvin nopeastihan se rupes rakentumaan.

Hanketoimijoiden haastattelu

Työntekijöiden asennoitumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten työntekijän oma rooli palvelujärjestelmässä, kokemukset suhteista nuoriin, verkostoon ja järjestelmään sekä henkilökohtainen suhtautuminen uuteen tai ”ylhäältä annettuun”.

Minä kuulin liputusjärjestelmästä, kun mie tulin tänne Oikkarille töihin... Minä olen sellanen ilotulitusraketti tai pommi, ihan miten nyt haluaa. Minä innostun hyvin nopeasti kaikesta uudesta... Seuraavana päivänä mulla oli tunnukset ja koulutus ja saman tien laitettiin homman käyntiin, ja minä pääsin liputtamaan. Minulla oli valmiina jo asiakkuudet – tai ohjattuna jo mulle nimi ja tiesin, että koska en muuten saa yhteyttä, niin ruvetaan toimimaan näin. Tämä oli mulle heti sellanen, et Bling, tämä on mahdollisuus

Hanketoimijoiden haastattelu

Työntekijöiden asennoitumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten työntekijän oma rooli palvelujärjestelmässä, kokemukset suhteista nuoriin, verkostoon ja järjestelmään sekä henkilökohtainen suhtautuminen uuteen tai ”ylhäältä annettuun”. Toimijoiden sitoutumisen kannalta olisi tärkeää, että he ovat mukana uuden mallin suunnittelussa jo, ennen kuin tehdään päätös sen käyttöönotosta.

Etsivät puhelinvaihteena

Alkuperäisestä Hollannissa toteutetusta mallista poiketen Mikkelissä on haluttu korostaa nuoren subjektiviteettia ja vahvistaa hänen rooliaan vastuullisena, omaa elämäänsä tavoitteellisesti ohjaavana toimijana. Käytännössä tämä lähtökohta on ohjannut toimintaa siten, että verkostoyhteistyön käynnistäminen edellyttää nuoren ja hänen perheensä suostumusta. Lisäksi nuoren omaa käsitystä tilanteesta ja toiminnan tavoitteista sekä ratkaisuihin pidetään keskeisenä lähtökohtana liputuksen avulla muodostuvassa yhteistyössä. Yhteistyöluvan saaminen ei näyttäydä tässä aineistossa kynnyskysymyksenä. Haasteeksi näyttää muodostuvan se, että luvan kysyminen kuuluu lakisäädösten vuoksi etsiville nuorisotyöntekijöille. He kun kokevat, että heidän roolinsa liputusprosessissa on heidän ydintehtävälleen vieras.

Meitä edelleen mietityttää ne tietyt seikat niissä soittoyhteyksissä, koska meiltä aika usein kysytään sitä, että ai mistä on huoli ja näin kun me ei tiedetä. Meillä ei ole sitä tietoa. Kun vanhemmat tai nuoret eivät tiedä, miltä se ohjelma näyttää. Vaikka siitä on nuorille tiedotettu. Kun ei tiedetä, että siellä ei ole muuta kuin se nimi ja puhelinnumero ja alaikäisten kohdalla huoltajan nimi ja numero. Niin siinä ei ole meille mitään informaatiota. Mietittiin sitä, mikä on osoittanut myöskin sitä näitten soittojen perusteella – kun että sieltä tulee ensimmäisenä, että mistä on kyse? No, ei tietä. Me ei voida tietää, mistä on kyse. Ja sit me vaan sanottiin, että jos te annatte luvan, niin teillä on mahdollisuus sitten päästä näitten viranomaisten kanssa saman pöydän ääreen keskustelemaan, mistä on kyse. Tässä tietysti kun me ei olla semmonen aktiiviliputtajataho siitä syystä, että me nähdään muutenkin ne liputukset. Niin mä en miellä itteeni käyttäjäksi, vaan enemmän hallinnoijaksi tai rekisterin koordinoijaksi. Hyviä kokemuksia silti on, ja usko tätä kohtaan vahvistuu.

Hanketoimijoiden haastattelu

Etsivät nuorisotyöntekijät ovat keskeisessä asemassa toiminnan *koordinoijina* ja *portinvartijoina*. Heillä on pääsy järjestelmään, ja he näkevät liputettujen nuorten sekä liputtavien tahojen nimet sekä yhteystiedot. Kun lippupari muodostuu, etsivä nuorisotyöntekijä kysyy luvan yhteistyöhön nuorelta ja tämän vanhemmilta. Mikkelissä on katsottu järkeväksi, että etsivä nuorisotyöntekijä ei itse toimi liputtajana. Jos hänelle kuitenkin on jo aiemmin muodostunut asiakassuhde liputettuun nuoreen, hän voi merkitä itsensä järjestelmän kautta mukaan verkostoon. Jos nuori ei ole ennestään etsivän nuorisotyön asiakas, työntekijät eivät saa tietoa nuoren tilanteesta, ja he jäävät lähtökohteisesti verkoston ulkopuolelle. Liputtajat tai nuori voivat tuki pyytää etsivän työntekijän mukaan yhteistyöhön.

Etsivän nuorisotyön toimintamalli on kehitetty matalan kynnyksen palveluksi, joka auttaa nuoria ohjautumaan tarvitsemiinsa viranomaispalveluihin. Etsivään työotteeseen kuuluu tavanomaisesta viranomais-suhteesta poikkeava, vapaaehtoisuutta ja nuorilähtöisyyttä korostava asiakassuhde, joka auttaa luomaan luottamuksellisen suhteen nuoreen (Puuronen 2014). Onnistuneessa auttamistyössä on kysymys juuri luottamuksen rakentumisesta, ei niinkään rakenteista tai palveluiden ulkoisista puitteista. Tämä seikka tuli hyvin näkyväksi myös alussa esitetystä päihdetyönohjaajan ja nuoren tarinasta.

Vaikuttaa siltä, että nuoret kokevat etsivän nuorisotyön – tai etsivällä työotteella toimivan työntekijän, kuten tarinamme päihdetyönohjaajan – muita viranomaisia helpommin lähestyttäväksi, sillä etsivät työntekijät kykenevät toimimaan joustavasti nuorten reviirillä ja nuorten

ehdoilla³. Tästä syystä etsivillä työntekijöillä on suuri merkitys matalan kynnyksen tukipalveluissa. Sen huomioiminen voikin olla avainkysymys Tajua Mut! -toimintamallin kehittämisessä.

Etsivän nuorisotyön lisäksi aineistosta nousee esiin myös muita toimintamalleja, joiden yhteen sovittaminen Tajua Mut! -järjestelmän kanssa on herättänyt kysymyksiä. Keskustelussa nousee esiin lastensuojelulain soveltaminen: milloin tehdään lastensuojeluilmoitus ja milloin liputetaan. Hanketoimijat mainitsevat myös poliisihallinnon lanseeraaman Ankkuri-mallin, jonka käyttöönotosta on vastikään sovittu myös Mikkelissä. Kyse on laajemmasta kuntien nuorten palveluja koskevasta ilmiöstä, jossa eri hallinnonaloille muodostetaan uusia monialaisia toimintamalleja eikä mikään taho ole perillä kokonaisuudesta.

2.2 Nuorten näkökulma

Tutkimuksen tavoitteena oli haastatella nuoria, joilla olisi omakohtaista kokemusta Tajua Mut! -toimintamallista. Liputuksia ei kuitenkaan muodostunut siinä tahdissa, että tämä olisi ollut tutkimusaikataulun puitteissa mahdollista. Päädyimme haastattelemaan viittä Olkkarin palveluja käyttävää nuorta, joilla arvelimme olevan sanottavaa kyseisentyypisistä palveluista⁴. Varsinaista kokemusasiantuntijuutta saimme vain yhdeltä nuorelta, joka ei ollut vielä valmis antamaan haastattelua meille tutkijoille, mutta suostui tekemään sen tutun päihdetyöntekijän välityksellä. Hänen reflektiollaan Tajua Mut! -palveluprosessin eri vaiheista (Teemun tarina sivulla 17) onkin suuri painoarvo, kun mallia arvioidaan nuorten näkökulmasta.

Tajua Mut! -toimintamallin kehittäjien ajatuksena oli, että malli tulisi palvelemaan erityisesti varhaisen tuen

välineenä. Pilottivaiheessa ammattilaiset ovat kuitenkin liputtaneet itsensä yhteistyöhön pääasiassa niiden nuorten kohdalla, joiden ongelmat ovat pitkäaikaisia ja jotka ovat jo korjaavien palveluiden kohteena. Tämän vuoksi ei voida kokemusperäisesti arvioida, miten järjestelmä toimii varhaisessa työssä. Kovin laajamittaisia johtopäätöksiä Tajua Mut! -mallin toimivuudesta ei aineiston perusteella voida muutoinkaan tehdä, sillä omakohtaisten kokemusten puuttuessa haastatellut nuoret joutuvat perustamaan käsityksensä mielikuvaan, jonka he ovat saaneet mallista hankkeen työntekijöiltä ja meiltä tutkijoilta. Nuorten aineiston arvo tulee kuitenkin esiin niissä tarinoissa, joita he kertovat elämästään ja kokemuksistaan palvelujärjestelmässä. Toimintamallin kehittämisen näkökulmasta nuorten aineistolla on erityinen merkitys.

3 Suunta-verkkopalvelua koskevassa tutkimuksessa (Gretschel & Junttila-Vitikka 2014) eräs kuusi vuotta järjestelmän ulkopuolella ajelehtinut nuori kertoi verkko-ohjaajalle, ettei luota psykiatreihin eikä muihin viranomaisiin. Kun ohjaaja ehdottaa yhteydenottoa etsivään nuorisotyöntekijään, nuori innostuu ja kertoo, ettei ole aiemmin sellaisesta edes kuullut. Ehkäpä jo nimeke ”nuorisotyöntekijä” saa nuoren suhtautumaan palveluun varauksettomammin. Myös tutkijan havainnot etsivien nuorisotyöntekijöiden ja nuorten suhteesta Mikkelin ostoskeskuksessa tukevat käsitystä, että etsivällä työllä on luottamusta herättävä imago nuorten keskuudessa.

4 Kahden haastatellun nuoren nimi oli kirjattu järjestelmään jo haastatteluhetkellä ja yhden nimi kirjattiin siihen haastattelun jälkeen. Kahden haastatellun nuoren kohdalla on muodostunut lippupari.

Hän halus olla piilossa ja piste! – Teemun tarina

Silloin, kun se soitto tuli, niin tää nuori oli liputuksesta aivan ulalla. Se oli aivan ihmeissään, että mitä tässä ylipäättänsä tapahtuu, mistä on kyse? Se sano, ettei hän muistanut, kuka häntä oli yrittänyt tavoittaa. Kyllä hän muistaa, että puhelin soi ja viestejä oli, mutta hän oli niin päissään, ettei hän muistanut. Ne kirjeet, jotka olivat tulleet siitä liputuksesta. Se sano, että hän repi sellaiset kaikki kirjeet. Tekstiviesti oli se, mikä oli jäänyt hänelle mieleen.

Mutta sitten nuori oli myös ihmeissään siitä, miten moni oli hänestä huolissaan. Kun hän tajus tän, niin se reaktio oli suuttumus. Se oli hirveen vihainen siitä, että hittooko musta huolehditte, antakaa mun olla. Sitten tuli se soitto, ja nuori sano, ettei hän suostu siihen ja hän jäi miettimään sitä. Kun toinen soitto tuli, niin hän suostui siihen pakon edessä. Hän pelkäs, että jos hän ei anna tää hän lupaa, niin hänet viedään Moiskaan (laitoshoitoon). Tai hänen oven takana on poliisit tai jotain muuta. Hän ei ollut kartalla, mitä tää liputus oikein on... Ja se anto luvan sitä varten, että se ajatteli, että hän pelaa tällä itellensä jatkoaikaa: hän ei joudu pakkotoimenpiteiden kohteeksi. Se pystyy jallittamaan meitä vielä jatkossakin, kieltäytymään palaveriajoista ja muusta.

Luvan antamisen jälkeen iski ihan selkee paniikki, ja se pelkäs koko ajan sitä, että hänen oven takana on kohta joku. Ja sitten hänellä oli se ensimmäinen tapaaminen, jonka hän perui. Niin se tuli ihan siitä, että hänellä oli niin selkeä paniikkikohtaus siitä, että hänen on tavattava uusia vieraita ihmisiä. Ja silloin rupes juomaan. Toinen tapaaminen peruuntui ihan samalla tavalla. Paniikkikohtaus ja sit ruvetaan taas vetämään kaljaa.

Ja se sano, että hän mietti silloin, kun se puhelin soi. Se nimittäin soi tosi pitkään. Se sano, että hän mietti, vastaako vai ei. Ja sitten hän teki sen päätöksen, että vastaa. Ja mä muistan, kun mä sanoin sille nuorelle, että älä hyvä ihminen pelkää. Nyt on tilanne, että kohta me pelätään molemmat. Että minä pelkään, että sinä et vastaa, ja sinä pelkää vastata, että voidaanko lopettaa tää pelkäminen. Voidaanko ruveta tekemään jotain. Sit se sano, että silloin tuli ensimmäistä kertaa semmonen vähän edes turvallisempi olo. Ja sit se sano, että tuli se halu nähdä ja tavata kahden. Mut se sano, että hän ajatteli vielä, että hän saa vielä skipattua ne kaikki yhteispalaverit.

Se sano, että hänestä tuntuu tällä hetkellä, että oli tosi hyvä, että häntä ei jätetty rauhaan. Jos nyt sais valita, niin hän ei vielääkään olis halunnut sitä isoa palaveria, mutta hänellä on silti semmonen fiilis, että onneksi se pidettiin. On asioita, joita sen palaverin jäljiltä sovittiin ja tää nuori ei haluais tehdä. Esimerkiksi mä oon lähdössä yhdessä hänen kanssaan tonne X-paikkaan käymään... me ollaan psyykattu se silleen, että hän ottaa sen sellasena kokemuksena, että aina ei oo kiva tehdä asioita, ni yhden kerran sen asian voi tehdä, kun sen tekee sillain turvallisessa seurassa eikä se velvoita mihinkään. Niin sen jälkeen hänellä on oikeus: sen kun sanoo vaan, että tätä ei enää, niin se on sitte.

Hän tykkää tällasista, että tää mahdollisti sen yksilötaapaamisen, mut niin, että ne ihmiset ymmärtää hänen pelon siitä, että hän ei voi mennä toisiin toimistoihin. Että ne suostuu myös tulla tapaamaan häntä hänen kotiinsa. Se koti on paikka, jossa hän on vahvoilla. Todella kaunis koti, siisti koti. Ja me nähdään sen nuoren elämää siellä kodissa. Se sano, että hän saa näyttää niille sitä kohtaa, missä hän onnistuu. Se tuntuu hyvältä, että siellä toiminnassa on mukana se, kenet se nuori ite halus sinne mukaan. Se sano, että se antaa tälle nuorelle varmuutta ja sen vahvuuden tunteen, että on joku ihminen, jonka kanssa hän onnistuu. Ja hän sai ite valita, että se on myös tässä mukana. Että se oli hänelle tosi tärkeä juttu. Se on hänen parhaita onnistumisia.

Ja sit se sano, että liputus kannattaa oikeasti. Ja sano, että hyöty on se, että saa kaikki palvelut yhdellä kertaa ja se on nopeaa ja tehokasta silloin kuin vihdoon on ite siihen valmis. Että hän ei olis jaksanut vielä sellaista pitkää rumbaa, odottelua ja muuta. Se sano viimesenä siitä, että hän pelkäs alottaa alusta. Hän on tavannut niin monta asiantuntijaa eri tahoilla nuoruutensa aikana. Kaikki ihmiset vaihtuu koko ajan. Hän ei kestä sitä, että aina vaihtuu uus ihminen. Ja sit hän huomasi, että ei ne välitä oikeasti, kun ne luovuttaa. Kun hän sanoo, että hän ei halua teitä, hän lyö tarpeeksi monta kertaa oven nokan edestä kiinni, niin ne luovuttaa ja jättää hänet rauhaan.

Että kynnyks tähän lähteä oli tosi suuri, mutta että hän on tällä hetkellä tyytyväinen, että hän lähti. Hän haluaa normaaliin elämään kaksi asiaa: juomisen vähentämisen ja peruskoulun loppuun saattamisen.

Ihan hyvä homma silleen

Lähtökohtaisesti tutkimukseen osallistuneet nuoret suhtautuvat Tajua Mut! -järjestelmään myönteisesti. Heistä on tärkeää, että nuorten auttamiseksi yleensäkin kehitetään uusia toimintamalleja. Toiminnan alkuvaiheessa hankkeen työntekijät pelkäsivät, että järjestelmä leimaa nuoria, mutta pelko osoittautui aiheettomaksi. Nuoret ovat ottaneet asian vaan, että "ajjaa". Eräs nuori oli ilmoittanut, että hänet oli "pyydetty liputukseen". Tukiverkoston tarjoaminen nuorelle voi olla erityisen hyvä juttu tilanteessa, jossa apua ei aina saa etsimälläkään. Ohjausryhmän nuorten edustaja kuvaa tilannetta.

Ei meille nuorillekaan tullut tästä mitään negatiivista kuvaa. Alkuun varsinkin kaikki oli tosi innostuneita just, että ei tästä voi seurata ku pelkkää hyvää. Nuoretkin ovat kokeneet sen niin, että vaikka ite haluais just, että olis sitä yhteistyötä, niin et vaikka aikaisemmin olis ite ottanut siihen, et voitasko tehdä näin, niin sit se ei oo onnistunut. Et nyt se tulee sit sieltä ylempää, ei välttämättä tarvi tulla nuorelta itseltään se, että pitäis tehdä yhteistyötä. Niin se on tosi hyvä juttu.

Ohjausryhmän haastattelu

Tieto uudesta toimintamallista ei ole kuitenkaan tavoittanut nuoria riittävästi, vaikka hankkeessa on panostettu markkinointiin. Informaation täyttämässä some- eli sosiaalisen median maailmassa tiedotus onkin suuri haaste. Nuoren oikeuksien kannalta on kuitenkin tärkeää, että nuori tietää mahdollisimman paljon siitä, millaiseen yhteistyöhön hän on lähtenyt mukaan.

Tutkija: **No mitä sä oot mieltä tästä liputusjärjestelmästä?**

Nuori 5: **Jaa kyllähän tää on minusta ihan hyvä homma silleen, että kehitellään näitä uusia juttuja, kun vain sais porukkaa lähtee mukaan, kun tuolla kaupungissa käy niin nuoret, jotka ei töitä tee, niin ne vain istuu tuolla kauppakeskuksen penkeillä ja sotkee ja riehuu, niin kävisivät tällasissa jutuissa. Vähemmän sitä riehusta ja enemmän tällaista yhteistä hommaa.**

Nuori 4: **Mä osaan ehkä aukasta suutani sen verran, mutta otetaan vittu joku 15-vuotias. Osaako se sanoo, että liputa mut? No ei todellakaan. Eikä se välttämättä ees kehtaa sanoo sitä. Vaikka vittu nuorisotyöntekijä kysyis sitä tai ihan vittu mikä tahansa saatana. Niin luuletsä, että joku 15-vuotias sanoo – joka ei ees tällä hetkellä tiedä, mitä liputus tarkoittaa – niin osaako se sanoa, että liputa mut. No ei osaa.**

Tajua Mut! -hankkeen tukikohtana toimiva Olkkari saa nuorilta enimmäkseen kiitosta. Matalan kynnyksen palvelupiste Olkkarin vahvuutena on, että työtä tehdään nuori-lähtöisesti, moniammatillisesti ja etsivällä työotteella, mikä on omiaan herättämään luottamusta nuorissa.

Nuori 5: **Tää on kyllä ihan loistava paikka. Todella hyvä, että tällänen on nuorille kehitetty. Ja toivoisinkin, että nuoret niinku täällä käviskin. Ihan tosissaan. Tää on ihan fiksu systeemi.**

Tutkija: **Miks se on niin hyvä?**

Nuori 5: **No täältä saa apua, hyvää palvelua. Ja itellä on just sillee, et aina kun tänne on tullut, niin on apua löytynyt asiaan ku asiaan. Sillon milloinkohan miut tänne yläasteella ekaa kertaa tänne ohjattiin, sillon ei kiinnostanut täällä käydä yhtään. Ja oli vähän sellanen kapinavaihe, et en minä tonne mee, et ei ne tiiä mistään mitään. Mut sit, kun kävi pari kertaa, huomaa, et näähän tietää näin paljon asioista. Siitä lähtien sit täällä on käyty. Eikä ne oo soittanutkaan, et ihan vapaaehtoisesti aina ovesta sisään on tultu. Kertaakaan ei oo kukaan raahannut.**

Luottamuksen puutetta

Teemun tarina osoittaa, miten vaikeaa ja samalla tärkeää luottamuksellisen suhteen rakentaminen aikuisiin pettyneelle nuorelle voi olla. Epäluottamus viranomaisiin ja yleensä aikuisiin nousee esiin myös nuorten haastatteluaineistosta. Nuoret kertovat ammattilaisten sitoutumattomuudesta ja välinpitämättömyydestä, joka pahimmillaan täyttää jopa henkisen väkivallan kriteerit. Taustalla voi myös

Luottamuksessa on kyse ihmisten välisestä kohtaamisesta, eikä sähköinen järjestelmä voi varmistaa, minkälaisiin kasvokkain kohtaamisiin nuoret sen kautta ajautuvat.

olla, että vanhemmat ovat kohdelleet nuorta kaltoin, minkä vuoksi vanhempien mukaan ottaminen yhteistyöhön epäilyttää. Kun on kyse alaikäisestä, lupa liputuksen jälkeiseen verkostoyhteistyöhön vaaditaan huoltajalta. Perhetilanne tai huoltajan ja nuoren keskinäinen suhde voi tietyissä tapauksissa muodostua esteeksi toiminnan käynnistymiselle.

Nuori 4: **No, joo. Koska mua ei autettu alussa, vaikka mä kerroin. Ja sit mulla meni luottamus aikuisiin. En viittiny niihin ees luottaa. Mä olin kertonut niille asioita, eikä ne ottanut kuuleviin korviinsa. Mä kerroin lukiossa opettajalle ja reksille, että mua kiusataan, että olisiko se mahdollista lopettaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ettei mun tarvi kärsii. Niin ne sano, että mitä sä oot tommonen helposti kiusattava. Ei ne ottanut muuten sitä roolia. Sit mä lopetin yhden vuoden jälkeen. Toinen sano vaan, että mitä oot x-paikkakunnalta.**

Tutkija: **Mitä jos joku liputtais teidät?⁵ Mitä te ajattelsitte siitä? Vaikka sulle, kun sulla oli se vaikea hetki, ja joku olis sit soittanut, että hei sinut on kaks kertaa liputettu tämmöseen järjestelmään?**

Nuori 4: **No vähän riippuu aiheesta. En tiedä, hyväksyisinkö mä sen... Jos on alaikäinen, niin se voi olla huono, koska uskaltaako se alaikäinen kertoa niitä juttuja, kun ne menee vanhemmillekin.... et jos isä vaikka hakkais lastaan, niin hakkaisko se lisää? Aika pelkistetty ja radikaali esimerkki, mutta että uskaltaako sitä sit ees kertoa asioita välttämättä ja sillee, jos on alaikäinen, jos ei voi hyvin oikeesti?**

Nuori 2: **Nuori voi kokee, että onko se nyt ihan mielisairas, kun siitä on tehty tommonen ilmoitus.**

Nuori 4: **ett onko mussa jotain vikaa?**

Myös muut tutkimukset (esim. Gretschel & Junttila-Vitikka 2014) tukevat haastattelemiemme nuorten kertomaa siitä, että viranomaisiin luottaminen on puutteellista. Hankalat kokemukset eivät voi olla vaikuttamatta siihen, miten nuoret asennoituvat liputusjärjestelmään. Luottamuksessa on kyse ihmisten välisestä kohtaamisesta, eikä sähköinen järjestelmä voi varmistaa, minkälaisiin kasvokkain kohtaamisiin nuoret sen kautta ajautuvat. Toisaalta pelkän liputtamisenkin voi kokea jo välittämisenä, kuten yksi nuorista toteaa.

Tutkija: **Niin ja sä puhuit siitä, että jos liputtaa, niin se on jo merkki siitä, että välittää. Miksi just se on merkki siitä, että välittää?**

Nuori 4: **No koska vittu se välittää ainakin just sen verran, että se oikeesti haluu liputtaa sut. Niinku että se huoli on sen verran suuri, ja silloin kun on huoli, niin se tarkoittaa myös, että ihminen välittää.**

Teemu suhtautuu liputukseen aluksi varsin torjuvasti: *"Hittooko te musta huolehditte, antakaa mun olla!"* Kun sinikäs päihdetyönohjaaja onnistuu vihdoinkin murtamaan muurin ja rakentamaan luottamuksellisen suhteen nuoreen, myös nuoren käsitys toimintamallista muuttuu. *Liputus kannattaa oikeasti.* Teemun mielestä mallin hyöty on siinä, että hän saa kaikki palvelut yhdellä kertaa. Se on nopeaa ja tehokasta silloin, kun nuori itse on vihdoinkin valmis.

Nuorten aineisto kertoo monella tapaa siitä, miten tärkeä tekijä luottamus on. Kyse ei ole vain nuoren ja aikuisen välisestä luottamussuhteesta, vaan myös siitä, miten nuori luottaa itseensä ja mahdollisuuksiinsa jatkuvaa kilpailua edellyttävässä maailmassa. Nuoret peilaavat itseään suhteessa yhteiskunnan ideaaleihin ja kokevat alemmuudentunnetta siitä, että he eivät pysty täyttämään vaatimuksia aktiivisista moniosajaanuorista (Souto 2013).

5 Tutkimuksen alkuvaiheessa hankkeessa puhuttiin vielä nuoren liputtamisesta, mikä näkyy aineistonäytteissä. Tästä ilmaisusta kuitenkin luovuttiin, sillä se koettiin nuorta leimaavaksi. Myöhemmin on haluttu korostaa ammattilaisten itsensä liputtamista (ilmoittautumista) yhteistyöhön.

Mut enhän mä vittu ikinä saavuta sitä saatanan perhettä ja muuta, jos mun annetaan oikeesti tipahtaa tästä saatanan yhteiskunnasta. Ja niinhän on tapatumassa koko ajan. En mä vittu tuu ikinä saamaan niitä mersua ja kissoja – okei mulla on kissa, mut silti.

Nuori 4

Neljä tärkeää pointtia

Tukipalveluiden keskeisimpinä laadullisina tekijöinä nuoret nostavat esiin neljä kriteeriä: **1) aidon välittämisen, 2) luottamuksen, 3) osallisuuden huomioimisen sekä 4) auttajan sitoutumisen.** Nuoret, jotka ovat menettäneet luottamuksensa aikuisiin, ovat erityisen herkkiä havaitsemaan, milloin välittäminen on aitoa ja milloin ei. Luottamus ja kokemus välittämisestä muodostuvat, kun viranomaisen osoittaa kiinnostusta, kuuntelee ja on aidosti läsnä. Pettymyksiä kokenut nuori kaipaava kokemuksen siitä, että auttaminen ei ole työntekijälle pakon sanelema juttu, vaan että myös työntekijän henkilökohtainen halu ja tahto sisältyvät siihen.

Tajua Mut! -toimintamallin etuna nuoret pitävät sitä, että he saavat vaikuttaa, ketä yhteistyöhön kutsutaan. Osallisuuden merkitys korostuu myös Teemun tarinassa: nuoren luottamus herää, kun hänen toiveensa tapaamisen ajankohdasta ja paikasta otetaan huomioon: *”Että ne ihmiset ymmärtää hänen pelon siitä, että hän ei voi mennä toisiin toimistoihin. Että ne suostuu myös tapaamaan häntä hänen kotonaan”.* Seuraavassa esimerkissä nuori kertoo kokemuksestaan terapiakeskustelussa, jossa kokemus kuulluksi tulemisesta jää vajaan. Terapeutti innostuu jakamaan taitotietoaan nuorelle enemmän kuin nuori olisi valmis vastaanottamaan.

Mut et jos mä sanoin jotain, niin se saatto tyyliin kertoo kymmenen minuuttia niinku tälle että ”niinhän se yleensä on näin ja minullakin oli joskus tämmönen ja tämmönen”. Ei se niinku itestään puhunut, mut niinku – musta tuntu, että sillä oli enemmän puheenvuoroa ku mulla. Vaikka se ehkä

joo puhu ihan fiksuja juttuja ja yritti varmaan ehkä auttaa, mutta mulle se ei toiminut. Se, että se puhu oikeesti mun mielestä enemmän vittu itse siinä tunnin aikana ku mä. Niin ei se mun mielestä ollut kiva. Sain mä siellä siis puhuttua oikeesti ihan hyvin asioita ja tälle. En todellakaan hauku ihmistä, varmaan on ihan helvetin hyvä työssänsä, mutta tota. En mä vaan siis oikeesti – se puhu liikaa.

Nuori 4

Nuorten aineistossa korostuu ammattilaisen sitoutumisen merkitys luottamuksen rakentumisessa. Yhteistyön onnistuminen voi vaatia työntekijältä vahvaa sitoutumista, joka ei hoidu virallisen työajan tai edes oman palvelualueen puitteissa. Tämä voi nousta hyvinkin kriittiseksi pisteeksi nuorten tukipalvelujen kehittämisessä, sillä vallitsevassa työkuulttuurissa korostuvat ihan toisenlaiset arvot. Oman tukihenkilön vaihtuminen voi olla häneen kiintyneelle nuorelle vakava paikka. Teemu kertoo päihdetyönohjaajalle tavanneensa niin monia asiantuntijoita nuoruutensa aikana, ettei enää kestänyt yhtään uutta ihmistä: *”Hän ei kestä sitä, että aina vaihtuu uus ihminen. Ja sit hän huomaa, että ei ne välitä oikeasti, kun ne luovuttaa.”* Eron tuska välittyy myös seuraavista huoltajan ja nuoren kertomuksista.

Eliikkä, kun Sanna jättää nyt tän Olkkarin, niin Emilialla on siitä nytten tosi paha mieli. Kun on jo montakohan vuotta niinku Emilia ja Sanna on ollut jo tekemisissä, ja ois kuulemma nyt niinku uus ihminen tulossa siihen. Mutta Emilia ei halua. Että se on niin kiintynyt Sannaan.

Nuoren äiti 2

Nuori 4: **Kun porukka aina ajattelee ja haukkuu soskuu ja tälle näin, niin mun sosku on ollut ihan vitun ihana ihminen, ja siis se on tuntenut mut varmaan kun mä oon ollut vittu 13 tai jotain sieltä asti.**

Tutkija: **Sama ihminen on ollut koko ajan?**

Nuori 4: **Joo. Siis nytkin mun raha-asioitahan ois pitänyt hoitaa toinen sosku, mut se on kato pitänyt mut sillee, et vaikka se hoitaa niinku muita asioita toisessa kunnassa, niin se on pitänyt mut siinä sillee, et se on tehnyt mulle raha-asiat ja niinku tälle näin. Just sen takia, ettei tuu sitä vaihdosta. Nyt se tulee vittu. Viimeinen vittu jälkihuoltovuos, niin eiköhän se vittu saatana jää opiskeluvapaalle. Anteeks, kun mä kiroilen hirveesti. Mut mä en kestä, koska se on maailman paras sosku! Oikeesti mä oon käynyt pelaamassa sen kanssa sulkapalloo ja kaikkee. Se on niin ihana ihminen, että mä en kestä. Ni se hylkää mut, ni onkse nyt sit niin kiva.**

Avuksi koulukiusaamiseen?

Eräältä haastatelluista nuorista kysyttiin, mitä hänen elämässään olisi tapahtunut, jos hänet olisi liputettu. Ja missä tilanteessa hänet olisi voitu liputtaa? Enempiä miettimättä nuori nosti esiin koulukiusaamisen.

Jos se (koulukiusaaminen) olis liputettu ja liputettu kiusaaja. Se olis ehkä ratkennu se tilanne.... Mie ainaki uskoisin, että jos tää olis ollut kun olin yläasteella, niin koulukiusaamisen määrä olis vähentyny. Mie tahon usko siihen...

Nuori 3

Kyseinen nuori näkee Tajua Mut! -mallissa mahdollisuuksia puuttua myös kiusaamiseen. Ainakin hän haluaa uskoa niin. Toinenkin haastateltu nuori kertoo vakavasta kouluväkivallasta, johon aikuiset eivät ole puuttuneet. Häneen kokemus on vaikuttanut siten, ettei hänellä näytä olevan syytä luottaa aikuisten kykyyn ratkaista ongelmaa, olipa järjestelmä mikä tahansa. Nuori kertoo, että auttamisen sijaan koulun aikuiset ammattilaiset osallistuivat hänen alistamiseensa.

Olisi ehkä syytä pohtia kiusaamisen, tai tarkemmin ottaen väkivallan, kohteeksi joutuneen nuoren vetoomusta, voitaisiinko ongelma ratkaista toimintamallin avulla. Sähköisen järjestelmän avulla ongelmaa ei tietenkään voida hoitaa, mutta voisiko se pakottaa eri tahot yhteen keskustelemaan asiasta?

2.3 Huoltajien huolenaiheet

Haastattelimme tutkimuksemme viittä huoltajaa, joille on oman nuorensa kautta kertynyt monipuolista kokemusta nuorten tukipalveluista. Tutkimukseen osallistuneet huoltajat tavoitettiin Olkkarin työntekijöiden kautta, ja heistä kahden vanhemman lapsi osallistui nuorten haastatteluun. Kyseisistä nuorista toinen oli mukana myös äidin haastattelussa⁶. Hänen osuutensa on huomioitu sekä nuorten että huoltajien aineistossa. Huoltajat löytävät palvelujärjestelmästä monia puutteita, mutta he syyllistävät itseään myös vanhempina. Aineisto valaisee merkittävällä tavalla palvelujärjestelmän vuotokohtia ja herättää pohtimaan perheen roolia verkostoyhteistyössä. Tämän tutkimusosion painoarvo voi osoittautua ennakoitua suuremmaksi, sillä yksilökeskeisyyttä korostavassa suomalaisessa toimintakulttuurissa huoltajien näkökulmaa ei ole juurikaan huomioitu nuorten palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä.

Puutteita palveluissa ja nuorten tarpeiden tunnistamisessa

Haastatellut huoltajat ovat etsineet ratkaisua oireilevan lapsensa ja koko perheen ongelmiin jo useamman vuoden ajan. Vanhemmat puhuvat nuoreen liittyvistä huolistaan, riittämättömyyden tunteesta sekä monenlaisista kokemuksista nuorille suunnatuissa palveluissa. Viime vuosien panostukset monialaisiin matalan kynnyksen palvelukonsepteihin saavat huoltajilta kiitosta ja näkyvät jo helpotuksena nuorten sekä perheiden arjessa. Tässä luvussa tarkastellaan joitakin palvelujen saatavuuteen ja niiden sisältöihin liittyviä kriittisiä pisteitä. Mikkelissä on jo tartuttu joihinkin huoltajia puhuttaneisiin epäkohtiin, mutta niiden näkyväksi tekeminen on edelleen aiheellista.

Heikko palveluohjaus ja palvelujen saavutettavuus

Aineisto osoittaa, että nuorten palveluiden monialaisuus ei ole uusi asia. Usein yhteiset toimenpiteet on kuitenkin aloitettu liian myöhään, eikä yhteistyö ole ollut laaja-alaista, vaan esimerkiksi koulujen sisällä tapahtuvaa toimintaa. Huoltajien haastatteluissa vahvistuu kuva, että syrjäytymisvaarassa olevia nuoria yhdistävät usein oppimisvaikeudet, lukihäiriöt ja koulukiusaaminen. Koulujen arki ja käytännöt eivät taivu riittävästi huomioimaan erilaisia oppijoita, mikä voi käynnistää nuoren palveluohjaus- ja syrjäytymiskiirteen.

6 Äiti ja tytär ehdottivat yhteishaastattelua. Heidän välinen luottamussuhde ilmeni haastattelussa avoimena dialogisena keskusteluna ja rikastutti aineistoa merkittävästi.

”On se ainakin yrittänyt” – Huoltajan tarina

Liputuksen jälkeen kaupungin nuoriso-ohjaajan kanssa ensin keskustelin pitkän pätkän siitä, että mitä lähde-tään tekemään. Sitten mä olin yhteydessä koulukuraattoriin ja kerroin, että tää liputus on tapahtunut, ja nyt sitten ruvetaan palavereja pitää. Ja me ollaan kolme kertaa kokoonnuttu yhdessä näitten asioiden tiimoilta sen jälkeen. Ei joo, ei se suostunut ekaan tulemaan sinne tietenkään, kun se oli ihan hirveen noloo. Mutta sen jälkeen on tullut.

Ne on ollut aika hyviä tilanteita, että siinä ollaan sit saatu kuulla hänen näkemyksiään kans, minkä takia se tilanne on sellanen ollu. Ollaan yhdessä tehty semmosia sopimuksia ja mietitty vaihtoehtoja, et millä tavalla se vois korjata sitä tilannetta, että se koulu rupeis sujumaan sillain niinku pitää eikä olis sitä lintsaamista ja muuta. Tilanne on osittain muuttunutkin sitten sen jälkeen, kun siihen ollaan oikeesti puututtu.

No se ei oo lintsaanut enää koulusta. Ja tota on yrittänyt tehdä niitä läksyjäkin. Ja nyt niillä hän on koeviikkoa alkamassa tässä ihan nyt onko se viikon päästä. Se on nyt yrittänyt ilmeisesti ainakin omien sanojensa mukaan niitä läksyjä enemmän. Ja ollaan myöskin semmosta vaihtoehtoa hänelle myöskin tarjottu ja yritetty niinku saaha, että kun siellä on koulussa tietysti hyppy-tunteja ja näin, että käyttäis ne ajat hyväkseen läksyjen tekemiseen ja tollaseen. Ettei tarvi lähtee kaupungille mäkkäriin sillä välillä, kun on hyppytunti. Vaan voi olla vaikka koulussa ja tehdä niitä läksyjä ja kerrata, ettei tuu sit sitä viimesen yön paniikkia ennen sitä koetta, että sitten pitää lukea ja väsyneenä ei mitään omaksi ja seuraavana päivänä ei jaksa tehdä sitä koetta kunnolla ja näin. On se ainakin yrittänyt.

No sen myönnän, että se saatiin tulemaan silleen osittain lahjonta-kiristys-menetelmällä. Että kun hän oli tarvitsemassa rahaa johonkin, niin sitten mä sille vaan sit kylmästi sanoin, että saat, jos tuut sinne palaveriin.

Se tehos, ja se tuli sinne. Sekin oli sitten, että hän tota istu siellä pöydän päässä ja piirteli koko ajan ja oli sillain niinku ei mitään. Et ei se ensimmäinen kerta sillein, missä hän mukana oli, niin oli sit niinku sillei varmaan helppo. Mutta kuunteli tarkasti, ja sitten kun jotain kysyttiin, niin aina sitten jotain sieltä sitten sanoi. Mutta sen jälkeen selvästi huomasi sen toiminnassa, että se oli sitten kuullut meitä aikuisia, ketä siellä oli. Että kun siellä oli minä, ja sit oli hänen isä ja sit oli se nuoriso-ohjaaja ja koulukuraattori ja hänen luokanohjaaja. Et sieltä oli sit jotakin kuitenkin sit tarttunut takaraivoon. Ja sitten se rupes sen oma toiminta muuttumaan. Ennen joulua oltiin kaks kertaa koolla ja nyt ollaan joulun jälkeen kerran tavattu. Sitten hän siellä ei enää piirrellyt, vaan jutteli ja noin, että kyllä se siitä niinku tuntuu, että se oma hänen olemisensa siellä mukana niin muuttuu sillee rohkeemmaks.

Ja sitten tukiopetusta ollaan kehoitettu myös, että sitä voi ottaa, että se ei todellakaan ole niin, että sitä ei kukaan käytä ja se on hirveen noloo ja muuta, et muutkin käy tukiopetuksessa. Ja sit on sitä sanottu, että justiinsa kun ei tykkää opettajasta. Et hän ei ymmärrä sen opetuksesta mitään. Niin sitten luokanohjaaja just sano, että sitten on mahdollista pyytää saman aineen joltain toiselta opettajalta, jos tuntuu, että sen puhetta ymmärtää helpommin, niin sitä tukiopetusta voi pyytää myöskin toiselta opettajalta. Et sen ei tarvii olla se, joka sitä ainetta just sillon opettaa. Ja tämmösiä vaihtoehtoja on hänelle avattu tässä, mutta ei hän oo niihin sit tarttunut. Ja sit täällä kaupungin nuorisotilassa on ihminen, joka pitää semmosta läksyparkkia, jonka kanssa voi käydä tekemässä läksyjä iltapäivisin, jos on jotain semmosia hankalia, joista ei meinaa millään päästä. Et semmonen mahdollisuus olis nyt käytössä. Mutta ei hän nyt oo vielä – tai minä en ainakaan tiedä, että olis käyttänyt niitä. Kun se on niin noloo.

Viime vuosien panostukset monialaisiin matalan kynnyksen palvelukonsepteihin saavat huoltajilta kiitosta ja näkyvät jo helpotuksena nuorten sekä perheiden arjessa.

Meillä on taipumusta perheessä tällaiseen lukihäiriöön, luetun ymmärtämiseen ja tekstin tuottamiseen. Tekstin tuottaminen oli tällä pojalla erityisesti se, että tietoa sinänsä oli ja oppi helposti, mikäli oli motivaatiota.”

Nuoren isä

Huoltajien näkökulmasta palveluohjaus näyttää paikoin heikolta ja myös palvelujen saavutettavuudessa on haasteita. Huoltajat eivät aina tiedä, mihin tai keneen ottaa yhteyttä. Oheisessa esimerkissä vanhemmat ovat turvautuneet tuttuun työntekijään. Isä ei kuitenkaan osaa sanoa, keneen pitäisi olla yhteydessä, jos perheellä ei satu olemaan tuttuja asiantuntijoita.

Nuoren isä: **Kyllä minä näkisin, että se kysymys nousee siitä, että kehen minä otan yhteyttä, kun se tilanne tulee. Eikä se ollut yksinkertaisen helppoa meilläkään.**

Tutkija: **Kehen te olitte yhteydessä?**

Nuoren isä: **En nyt muista, miten se lähti, mutta joka tapauksessa se kaupungin lastensuojelun viranomainen oli vanhastaan tuttu, niin häntä pystyi lähestymään, ja sitten hän ohjasi meitä varmasti siihen, mutta minä en nyt pysty sanomaan, mistä kautta tuli, ehkä se koulun kautta tuli tämä Olkkari.**

Myös virastojen aukioloajat tuottavat ongelmia. Koska huoltajat ovat itse töissä, he eivät pysty olemaan nuorten tukena ja mukana, kun nämä asioivat virastoissa. Ongelmana nähdään myös se, etteivät nuorten parissa toimivat ammattilaiset tunne kaikkia palveluja ja/tai etteivät he osaa tulkita nuoren ja perheen tarpeita. Nuori saatetaankin sen

vuoksi ohjata palveluun, joka ei hänelle sovellu. Monialaisen yhteistyön ja matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen näyttää helpottaneen tilannetta joiltakin osin. Nuoret saavat Olkkarista apua asiointiin, ja verkostotyön myötä ammattilaisten tietämys nuorten palveluista lisääntyy. Tutkimusaineistossa korostuukin tarve kehittää Ohjaamo-tyyppisiä, monialaisia palvelukeskuksia, joihin nuoren on helppo tulla ja joissa kaikki palvelut ovat saatavissa saman katon alla.

No täällä Olkkarissa. Soksussa on varmaan käynyt. Kelalla hän tuntuu asioivan aika tiheästi. Että sitä hän on aina kiroilee mulle, että miksei kaikki voi toimia yhdestä paikasta, että miks pitää ravata useissa eri paikoissa... Sit sekin, kun se aina sanoo mulle monta kertaa, että no mikset sinä voi tulla hänen kans. Mä sanon, että enhän mä pääse. Ne on arkipäiviä, kun nää palvelut on auki. Ja toinen juttu on se, että kun kello 16 mä normaalisti lähdän töistä, niin kaikki menee kiinni, ei onnistu. Ja mä sanon, että kaikista paras paikka on varmaan tämä [matalan kynnyksen palvelukeskus Olkkari]. Että täällä varmaan tiedetään kuitenkin, että ensinnäkin, mihin sä oot oikeutettu ja mistä niitä palveluita saa, kuka niitä tarjoaa.

Nuoren äiti 1

Se on semmonen laitos, ja mä en päässyt siellä edes nuorten puolelle. Mä olin samassa huoneessa semmosen varmaan kuuskymppisen naisen kanssa, joka kusi ja pasko allensa. Ni onks toi se oikee paikka mulle? Et se oli sit se konkreettinen, että kato kun kaikki nyt autetaan Elinaa. Sinne niin viis päivää suljetulla. Mut päästettiin viiden päivän päästä pois, kun eihän se ollut mulle oikee paikka. Takaisin kotiin, ja kaikki vittu jatku vaan...

Nuori 4

Toimettomuutta ruokkivat käytänteet

Huoltajien aineisto sisältää useita viitteitä siitä, että palveluissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota nuorten aktivoimiseen ja motivoimiseen. Tällä hetkellä näyttää siltä, että tietyt toimintatavat, esimerkiksi ammattikoulutuksessa ja kuntouttavassa työtoiminnassa, ruokkivat ja ylläpitävät toimettomuutta. Eräs huoltaja ihmettelee ammattikoulutuksen väljää ja epäsäännöllistä lukujärjestystä: useita vapaapäiviä viikossa ja muutaman tunnin työrupeamia kerrallaan. Kyseinen perhe asuu etäämmällä kaupungista, ja nuoren epäsäännöllisestä aikataulusta aiheutuu kuljetusongelmia.

Jos mie nyt läväyttäisin mun pojan ammattikoulukujärjestyksen, siellä on maanantai vapaa, siellä on perjantai vapaa, siellä alkaa kahdelta-toista koulu useampana päivänä, pidetään kolme oppituntia kahtena päivänä, yhtenä päivänä saattaa olla täyspäivä. Mitä järkee? Maalla, jossa kuljetaan kaupunkiin 20 kilsaa. Kaikki ei pääse omalla autolla vielä läheskään. Ei aina oo mopokelit. Vanhemmatko ne kyytsää?

Nuoren äiti 1

Tämän päivän ammatillisessa koulutuksessa vapaa ei välttämättä tarkoita opiskeluvapaata, vaan aikaa, joka on varattu itsenäiseen opiskeluun. Mutta kuinka moni nuori hyödyntää ajan opiskeluun? Pedagogisten linjausten muuttuminen opiskelijan omatoimisuutta korostavaksi on lähtökohdiltaan hyvä. Väärin toteutettuna ja taloudellisiin säästötoimiin yhdistettynä se voi kuitenkin johtaa käytänteisiin, joissa opiskelijat jätetään selviämään yksin ja heiltä vaaditaan enemmän itseohjautuvuutta kuin mihin he todellisuudessa pystyvät. Siirtyminen peruskoulun ja kodin holhoavasta sekä kontrolloivasta pedagogiikasta liki täydelliseen vapauteen voikin osoittautua monelle nuorelle liian suureksi haasteeksi. Ja seuraamukset voivat olla kohtalokkaita. Tippumisen estämiseksi nuorille olisi syytä rakentaa polku, jossa he voisivat oppia itseohjautuvuutta vähän kerrassaan, peruskoulusta alkaen.

Kuntouttava työpajatoiminta tarjoaa yhden hyvän väylän oppia arjessa tarvittavia taitoja. Eräs huoltaja kertoo esimerkin, jossa nuori on hyötynyt työpajakson säännöllisestä päivärytmistä. Toisen huoltajan tarinassa työpajan piilo-opetus suunnitelma⁷ antaa aihetta kritiikkiin. Erityisesti hän kiinnittää huomionsa siihen, ettei työpaja tarjoa nuorille riittävästi mielekästä tekemistä eikä ohjausta. Motivaatio työn tekemiseen puuttuu, kun nuorten toiminnalle ei aseteta minkäänlaisia seuraamuksia.

Ja ainakin jälkikäteen oot sanonut, että oli niinku hyvä, että se oli aamulla se kyyti kello kahdeksan. Että piti lähtee, nousta ja lähtee. Et semmonen rytmi, mistä niinku oot ollut huolissaan. Et siskolla nyt niinku ei oo semmosta. Se oli vaan vuoden, mutta se vuosikin just siinä kohdassa. Sä tykkäsit siitä, että se oli vaan noustava kello kahdeksan siihen kyytiin ja sitten työpajalle ja tykkäsit ilmeisesti olla siellä työpajallakin.

Nuoren äiti 4; Äidin ja tyttären yhteishaastattelu

Ne kaverit (nuorten työpajalla) saavat sen saman rahan päivässä riippumatta siitä, mitä ne tekee, mitä ne saa aikaseksi siellä. Minusta se ei ole oikein. Minusta niille pitäis saada semmonen tilanne syntymään, että ne tietää, että se edellyttää jotakin panosta. Sanotaan vaikka esimerkkinä, että jos sä tulet sinne etkä tee mitään, niin sä saat 9 euroa päivässä. Jos sulle neuvotaan joku työtehtävä ja sä suoritat sen, niin sä saat jo vaikka 27 euroa päivässä tai että se on riippuvainen siitä sun työpanoksesta jollain muotoa, paljonko rahaa saa, että se motivoituu siitä työstä eikä paikalla olost ja läsimisestä siellä. Se pitää olla joku nakki siitä, että työstä sulle maksetaan siellä. Nyt ne saa sen saman rahan siellä, ne palloilee, ne kuljailee ihan... ja se järjestelmä ei siellä toimi, niillä ei ole järjellistä toimintaa eikä ohjausta, että niillä olis mielekästä tekemistä siellä. Se oli se viesti, minkä mejän poika sano.

Nuoren isä

Mikko sano monta kertaa, ettei siellä oo mitään tekemistä siellä koulussa. Kun siellä ei tehdä mitään. Siellä on niin paljon sitä löysää aikaa.

Nuoren äiti 1

Niin, et sain mä nyt niinku [päihdehoidossa] ehkä sillee, et siellä kun sen 9 kuukautta olin, niin siellä oli lähinnä sitä vaan niinku, et sain tietystä purettua kaikkia asioita. Siellä oli niinku terapeutti. Ja vähän sitä niinku olevinaan arjen hallintaa, mutta ei ne oikein patistanut mua ikinä työkokeiluun, harjoitteluun tai tämmöseen. Et enemmän mä ehkä hyödyin siitä toisesta laitoksesta vasta (jossa pääsi työharjoitteluun).

Nuori 4

⁷ Donald Broadyn (1981) lanseeraamalla käsitteellä viitataan vakiintuneisiin toimintatapoihin ja sääntöihin, joista ei ole erikseen sovittu, mutta jotka vaikuttavat siihen, mihin koulussa opitaan.

Huoltajat löytävät paljon kehitettävää nuorten palveluista, mutta pohtivat kriittisesti myös omaa rooliaan kasvattajina: Missä olisin voinut toimia toisin? Olenko tehnyt liikaa asioita tytön puolesta ja auttanut hänet avuttomaksi? Olisiko pitänyt viedä poikaa enemmän harrastuksiin? Nuorten ongelmiin liittyvä syällisyys ja neuvottomuus uuvuttavat vanhempia.

Ehkä se vanhempien jaksaminen on välillä kyllä ihan ääri rajoilla. Mun mielestä olis ihan hyvä kysyä joskus vanhemmilta, että mitä teille kuuluu. Eikä vaan aina, kun rupee niitä huonoja uutisia tulemaan, niin niitä tulee. Et kukaan ei koskaan kysy vanhemmilta, että kuinka jaksatte.

Nuoren äiti 1

Ei yksin nuoren, vaan koko perheen asia

Huoltajat pitävät ongelmallisena sitä, että kun nuori tulee täysi-ikäiseksi, heillä ei enää ole oikeutta puuttua tämän asioihin edes auttamistarkoituksessa. Viranomaiset eivät kerro nuoren asioista, ja huoltajat kokevat itsensä ulkopuolisiksi sekä neuvottomiksi. Ikään kuin heidät olisi ulkoistettu oman lapsensa elämästä tilanteessa, jossa nuori tarvitsisi kaiken mahdollisen tuen (huoltajien ulos sulkemisesta myös Puuronen 2014).

Siis mä toivoisin jotain tällästä. Jos kerran nuori antaa siihen luvan, niinku nyt on kysytty, että onko mahdollista, että mua haastatellaan (tutkimukseen). Tai esimerkiksi ihan lähtee siitä, että koulussa kysytään, kun on 18 vee, niin Wilma-tunnukset lakkaa toimimasta, jos ei oo sen oppilaan lupaa. Niin tota, mun mielestä sekin olis ihan hyvä, että jos antaa luvan, niin silloin asioista saa käydä keskustelua. Mutta jos ei anna, niin sillä sipuli. Tai sit joskus voidaan käydä keskusteluja sillä tavalla, että ees joskus kutsuttais se vanhempi tänne. Semmonen niinku jonkunlainen esimerkiksi

Olkarin toimesta semmonen lyhyt yhteenveto, että missä mennään sillä hetkellä. Enhän mä tiedä, mitä heillä on tälläsi yhteisiä suunnitelmia. Sekin on ihan hölmöö, että mä kyselen niistä asioista sitten toisaalta Mikolta. Että sekin varmaan rassaa, että mä niinku utelen niitä samoja asioita aina. Jos heillä on ne niinku vireillä jollakin tavalla. Ja toisaalta mitäpä minä niitä kyselemään, kun mä luotan siihen, että ne täällä hoidetaan.

Nuoren äiti 1

Kriisiytyneessä tilanteessa nuoren ja vanhempien vuorovaikutus voi jumittua. Tällöin nuoren ei aina ole helppo puhua asioistaan kotona, vaikka hänellä saattaisi olla siihen tarvetta ja haluakin. Hankalan asian puheeksi ottaminen ja asiallinen käsitteleminen voi olla ylitsepääsemättömän vaikeaa myös vanhemmille.

Kotona sen keskustelun avaaminen on... minun täytyy myöntää, että minä mieluummin lyön lakin päähän ja pakenen. Kun keskustelut ei näytä lähtevän liikkeelle, muutoin kun silloin, kun on tilanne päällä, ja silloin se ei ole välttämättä hedelmällistä. Mutta jo sekin mahdollisuus, että päästään keskustelemaan jonkun läsnä ollessa ja saadaan oikeata asiallista keskustelua siitä ja vielä, että joku on myös kommentoimassa siinä. Mutta sekin jo, että pystytään keskustelemaan. Meillä ainakaan ei kotona onnistu, vaikka se tietenkin olis ideaali, että istutaan perheellä pöydän ääressä ja keskustellaan asiat puhki tai edes vaimon kanssa puhutaan. Ei se vaan... keskustelut lähtee yleensä siinä, kun on tilanne päällä, eikä se rakenna.

Nuoren isä

Huoltajien selvä viesti on, että heidän rooliaan nuorten tukiprosessissa vahvistettaisiin. Sen sijaan, että heidät

jätetään verkoston ulkopuolelle, ammattilaisten tulisi tietoisesti pyrkiä rakentamaan ja vahvistamaan nuoren sekä vanhempien suhdetta. Huoltajat tarvitsevat tukea vanhemmuuteen, ja tuen laajentaminen koskemaan koko perhettä ja sen vuorovaikutusta palvelee niin nuorta kuin ammattilaisiakin.

Jos joku kehittämisen paikka on, niin näkisin, että silloin kun nuori hakeutuu tai ohjautuu palvelujen äärelle, niin asiaa pitäisi käsitellä niin, että me huoltajat ollaan mukana. Että se ei ole sen lapsen asia yksin, vaan siinä on monia tekijöitä niin kuin vanhempien suhtautuminen asioihin.

Nuoren isä

Olkkari saa eräältä huoltajalta kiitosta siitä, että heidän vanhemmuutensa on tunnustettu ja heidät on otettu mukaan nuorta tukevaan verkostoon. Asiallinen keskustelu yhteisen pöydän äärellä on auttanut koko perhettä tarkastelemaan asioita uudella tapaa tuloksellisesti. Osa huoltajista kokee kuitenkin jääneensä ulkopuolelle myös Olkkarin toiminnasta. Huoltajat kokevat tarvetta myös vertaisryhmätapaamisille ja vertaistuelle.

Voi olla, että nuori on saanu, hän on käynyt yksin täällä (Olkkarissa) niitä neuvotteluita, en tiedä, mitä merkitystä, voi olla, että on vaikuttanu. Mutta uskoisin, että suurempi merkitys on ollut sillä, että näitä käydään yhteisesti näitä neuvotteluita ja että me pystytään käsittelemään vähän eri tavalla näitä asioita sitten. Jotta hommat rupee toimimaan, meidän pitää olla kaikkien mukana tässä. Että lähtökohtaisesti tämä toimintamalli ja nämä kontaktit tänne (Olkkariin) on selkeästi osoittautunu mejän kohdalla ainaki helpoksi, toimivaksi ja meille on syntyny semmonen luottamuksellinen kuva, että pystytään puhumaan asioista niiden

oikeilla nimillä ja myöskin lapsi uskaltaa puhua asiat kiertelemättä.

Nuoren isä

Paljon nuoret puhuu siitä, et he käy täällä Olkkarissa. Mutta niinku itelle tää on jäänyt aika kaukaiseksi loppupeleissä. Vanhemmille tästä ei mitään tiedoteta. En tiedä, onko se kautta linjan näin. Ei mulla oo tällä hetkellä Mikon todellisesta elämästä niinku mitään tietoa.

Nuoren äiti 1

Tänne vois järjestää jonkun tämmösen vanhempainillan tai jonkun teemaillan vanhemmille [...] Mun mielestä nimenomaan pitäis olla sitä vertaistukee, kun ei oikein tiedä, että mitä näiden kanssa tekee.

Nuoren äiti 1

Nuorten huono-osaisuus ja ongelmien kasautuminen ovat usein osa ylisukupolvista kehitystä: liputusjärjestelmään yhdistettyjen nuorten vanhemmilla ja isovanhemmilla on ollut samanlaisia ongelmia. Myös huoltajat nostavat itse esiin perhetyön ja perheiden varhaisen tuen tarpeellisuuden. Näihin palveluihin satsaaminen on tutkimusten mukaan myös taloudellisesti järkevää pitkällä tähtäimellä (esim. Rimpelä 2011).

Ja mietin just tämmöstä sosiaaliperimää, että mun äiti.. se on ollut lastenkodissa siskonsa kanssa. Mut on sijoitettu silloin, kun mä olin 15, perhekotiin. Ja sen piti katketa nyt tässä mun kohdalla, mutta nyt molemmat tytöt on niinku huostaanotettu. Et miten sitten Elinan lapset, tulevat lapset. Et jospa se nyt katkeis tähän, kun meillä on hyvät välit. Et niinku, jos tää niinku jotenkin auttais.

Nuoren äiti 4

Huoltajien ajatuksia Tajua Mut! -mallista

Huoltajien näkökulmasta Tajua Mut! -järjestelmän ehdotomana vahvuutena voi pitää huoltajien huomioimista verkostoyhteistyössä. Huoltajan tarina kuvaa tilannetta, jossa vanhemmat ovat mukana Tajua Mut! -prosessiin liittyvässä yhteistyössä ja vielä varsin aktiivisessa roolissa. Äidin kertomasta saa sen kuvan, että hän on helpottunut tukiverkoston löytymisestä ja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa on löydetty useita konkreettisia keinoja nuoren auttamiseksi.

Tajua Mut! -mallin toisena vahvuutena pidetään sitä, että se tähtää nimenomaan varhaiseen tukeen. Tällä hetkellä pilottihanke ei vielä toimi tavoitteensa mukaisesti, sillä ammattilaisten liputukset ovat kohdistuneet nuoriin, joilla ongelmat ovat jo kasautuneet. Paitsi että Tajua Mut! -malli on hyvä kiinnittää osaksi perhetyötä ja koko perheen tukea, se pitäisi sijoittaa osaksi laajempaa varhaisen tuen monialaista toimintamallia.

Et sillen ku Elina, sillen oliko se nyt kasin ysin vaihteessa niinku alko oirehtia aika paljon. Koulusta tuli näitä soittoja, että sä olit humalassa koulussa tai et ollu koulussa ollenkaan ja näin. Niin ei varmaan kahteen käteen mahdu ne auttajat, joita oli paljon. Siis rehtorista lähtien, koulukuraattori, sos-toimen työntekijä ja näin. Et paljon oli ihmisiä, jotka puuttu asioihin ja halusivat niinku.. mut ei siitä sit oikeesti ollut sanottavaa apua eikä hyötyä.

Nuoren äiti 4

Mä olin sillen vitosluokalla, kun mulla oli tämmöstä pientä sekoilua [...] Niin se semmonen yhteinen palaveri ja tommosta, kun mä oon sit oikeesti ruvennut sitä tupakkaa vetää ja alkoholia ja tälle, niin se oli vasta kasi- ja ysiluokalla. Et mä oon tavallaan ruvennu mun mielestä sillee pienesti ruvennut oireilemaan jo aikaisemmin. Mut sillenkaan ei ollu mitään. En mä oo käyny sillen keskustelemassa kenenkään kanssa eikä mitään.

Nuori 4

Nuoren oikeutta päättää yhteistyöverkoston jäsenistä pidetään yleisesti ottaen hyvänä asiana. Sen sijaan luvan kysyminen vanhempien osallistumiseksi herättää pohdintaa, etenkin jos kyseessä on alaikäinen lapsi. Erään äidin mielestä alaikäisen nuoren luvan kysyminen on jopa nurinkurista, sillä vanhemmat ovat joka tapauksessa vastuussa hänestä. Kuinka nuorta voi auttaa, jos hän ei anna lupaa puhua asioista? Nuori voi suhtautua aluksi vastakoisesti verkostotapaamiseen, kuten huoltajan tarinasta (s. 22) käy ilmi: *”kun se on ihan hirveen noloo.”* Pieni patistaminen – tässä tapauksessa kiristys ja lahjonta, kuten äiti kertoo – saattaa kuitenkin johtaa nuoren kannalta parempaan lopputulokseen kuin nuoren tahtoon taipuminen olisi johtanut.

Ja sitten piti olla myöskin sen nuoren allekirjoitus siellä. Jos se pistää rastin ruutuun, ettei saa puhua näistä, niin se on sillä selvä. Se on musta niinku tavallaan alaikäisen kohdalla, minusta siellä ei pitäis olla sellasta vaihtoehtoa ollenkaan, ettei niistä asioista sais puhua. Se on vähän nurinkurista. Kuitenkin huoltajat on vastuussa siitä lapsesta, kun se on alaikäinen. Niin sit jos kielletään, ettei saa puhua sen asioista, niin se on kummallista. Et onhan se hienoo, että nuorelle annetaan mahdollisuus niinku kasvaa siihen omista asioista päättämiseen, mutta että tämmösessä kohtaa niin vastuutetaanko sitä nuorta sitten vähän liikaa kuitenkin? Tavallaan siinä, että hän vastaa itse siitä sitten, että saako niistä asioista puhua vai ei.

Nuoren äiti 3

Huoltajat suhtautuvat varauksellisen myönteisesti ajatukseen vanhempien ja huoltajien oikeudesta liputtaa. Pääasiassa ajatusta pidetään hyvänä osana perheiden tukeen liittyvää toimintaa. Toisaalta esiin nousee myös huoli, että huoltajien liputusmahdollisuus kuormittaisi turhaan ammattilaisia. Joka tapauksessa huoltajien mielestä vanhemmille suunnattua Tajua Mut! -järjestelmään liittyvää koulutusta, markkinointia ja viestintää pitäisi tehostaa sekä kehittää.

**Huoltajat löytävät paljon kehitettävää
nuorten palveluista, mutta pohtivat
kriittisesti myös omaa rooliaan kasvattajina:
Missä olisin voinut toimia toisin?**

2.4 Sähköinen järjestelmä vai laajempi toimintamalli?

Nuorten, huoltajien, hanketoimijoiden sekä ohjausryhmän haastatteluaineistot vahvistavat näkemystä, että pelkkä sähköinen järjestelmä ja verkoston kokoaminen sen avulla eivät riitä. Lisäksi tarvitaan malli, joka ohjaa myös liputuksesta seuraavaa toimintaa. Sähköinen järjestelmä voi toimia pohjana uudenlaisen verkostoyhteistyömallin luomisessa. Tämä tuo myös laatua auttamistyöhön:

Nythän tää meidän systeemi ei hirveästi anna ratkaisuja tähän varsinaiseen auttamiseen... Tällä puolella on vähän tuntunut siltä, että sitä työkenttää olis aika paljon tällä konkreettisen auttamisen puolella. Nyt se on hyvin vahvasti ollut yksittäisen sosiaali- tai nuorisotyöntekijän työ-sarkaa. Se oikeastaan häviää sinne kahdenväliseen kontaktiin se koko juttu. Se ei oo läpinäkyvä mihinkään. Sosiaalisella puolella, kun kattoo näitä tietojärjestelmiäkin niin eihän siellä seurata tuloksia – nyt mä puhun tosi rumasti ja kärjistetysti – ei siellä seurata niitä ollenkaan, jos mä sanon näin tosi rumasti. Kukaan ei tiedä, mitä siellä tapahtuu siellä prosessissa, kun mä hoidan jotain nuorta tai lasta siinä. Ohjausryhmän haastattelu

Joskus jää se yhden ihmisen huoli jotain tiettyä nuorta kohtaan vähän pimentoon, ettei ehkä ihan uskalleta tuoda sitä julki, että nyt tässä mulla on kumppanina semmonen kaveri, jota vois auttaa. Mutta kun sä saat sen tuen nyt liputuksen kautta joltain muulta kollegalta tai verkoston jäseneltä, niin helpompi saada sitä koppia. Ja se, että ihan oikeesti päästään sinne nuoren iholle auttamaan elämässä eteenpäin. Se on ihan hieno juttu.

Ohjausryhmän haastattelu

2.5 Kehittämisaikajatuksia

Kun toimintamallia jatkokehitetään, koossa olevan aineiston ja hankkeeseen tutustumisen perusteella voisi huomioida seuraavia seikkoja ja näkökulmia:

- **Mallia voisi markkinoida nuorille** niin, että nuori itse voi pyytää jotakin toivomaansa henkilöä tai tahoa liputtamaan hänet ja saada mukaan verkostoon.
- **Verkostoyhteistyön ja varhaisen tuen** näkökulmasta on tärkeää, että myös muilla kuin ammattilaisilla (vapaa-aika, harrastukset) on mahdollisuus liputtaa.
- **Mahdollisuutta**, että nuori voisi itse liputtaa itsensä ja huoltajat voisivat liputtaa nuoren, voisi tarkastella tarkemmin.
- **Mallin kohdistaminen** Mikkelin hanketta nuoremmille ikäluokille ja lapsille edistää ajatusta varhaisesta tuesta.
- **Malli kaipaa lisää tunnettavuutta**, jotta liputtamisen kynnys madaltuu: ei vain hanke, vaan toimintatapa.
- **Huoltajille, nuorille ja nuorten parissa toimiville kohdistettua viestintää**, koulutusta ja markkinointia kehitetään niin, että mallia koskeva tieto lisääntyy ja että liputus nähtäisiin myönteisenä signaalina.
- **Liputtajien osaamista kehitetään** niin, että he osaavat kertoa nuorelle ja huoltajille mallista siten, ettei sitä koeta rangaistuksena vaan mahdollisuutena.
- **Halukkaat huoltajat tulisi sitoa entistä tiiviimmin** osaksi verkostoyhteistyötä ja pohtia järjestelmän ulottamista osaksi perhetyötä sekä perheiden tukea.
- **Mallia kehitetään** entistä enemmän varhaisen tuen ja matalan kynnyksen mahdollisuutena ja moniammatillisen verkostoyhteistyön kehittämisen välineenä.
- **Toisaalta malli lisää mahdollisuuksia** myös korjaavan työn puolelle löytämällä tippuneet nuoret entistä paremmin ja tiivistämällä verkostoyhteistyötä.
- **Etsivän nuorisotyön roolia** olisi syytä pohtia niin, että heidän ydinosaamistaan nuorten ja perheiden tukijoina hyödynnettäisiin entistä paremmin.
- **Liputuksen jälkeisen verkostotyön käynnistämiseen liittyviä toimia** pitää tehostaa. Tällä hetkellä verkostotyön käynnistäminen liputuksen jälkeen vie liian paljon aikaa.
- **Nuorten elinpiiri levittyy** useiden kuntien alueelle. Tämä tukee tarvetta levittää toimintamalli muihin kuntiin, mutta se tulee myös huomioida järjestelmän kehittämisessä.

Nuorten huono-osaisuus ja ongelmien kasautuminen ovat usein osa ylisukupolvista kehitystä: nuorten vanhemmilla ja isovanhemmilla on ollut samanlaisia ongelmia.

Kootusti voidaan todeta, että Tajua Mut! -mallissa sähköinen järjestelmä ja nuorten tietojen rekisteröinti ei ole keskeistä. Sitä pitäisikin viedä vahvemmin eteenpäin toimintamallina, joka luo uusia mahdollisuuksia moniammatilliselle yhteistyölle ja varhaiselle puuttumiselle nuorten ongelmiin.

Niitä ihmisiä ei auteta niinku sillä tietojärjestelmällä. Meillä on niitä tietojärjestelmiä, mihin niitä tietoja kirjataan ihan riittävästi, ja ne ei oo toistaiseksi auttanut ketään. Ihmiset osaa auttaa toisia ihmisiä, kunhan ei tarvi käyttää liikaa aikaa niihin tietojärjestelmiin.

Ohjausryhmän haastattelu

Toimintamallin kehittämisessä, markkinoinnissa ja verkostoyhteistyössä tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota myös siihen, että liputtavilla tahoilla on paikoin hyvinkin erilainen suhde nuoreen. Tähän tutkimukseen haastatellut aktiiviliputtajat ovat ammattilaisia, joiden työtehtäviä malli tukee konkreettisesti. Mutta esimerkiksi opettajan tai juniorivalmentajan näkökulmasta liputtaminen näyttää erilaiselta kuin päihdetyönohjaajan näkökulmasta. Toimintamalli pitäisi myös yhdistää osaksi kunnan monialaista palvelujen suunnittelua, jota toteutetaan yhtenäisesti. Lisäksi asiaa tulisi tarkastella erikseen eri hallinnonalojen ja ammattiryhmien näkökulmasta. Eri näkökulmien huomioiminen voi olla myös nuoren etu. Siten saataisiin entistä paremmin esiin nuoren elämän kokonaiskuva, mutta myös elämänaalueet, joilla hänellä menee hyvin ja joita hänen tukemisessaan voidaan hyödyntää.

Tää on ehkä semmonen murros, että me ehkä nyt kipuillaan itse toimijat täällä, ettei me osata vielä ajatella sitä toimintatapaa. Mutta mitä ite oon kuullut tuolta kentältä päin ja muuten, sitä viestiä tulee mm. opettajan puoleltakin, että ok, meillä on sitä oppilas-huollonryhmää siellä on moniammatillista ja laajoja, mutta sitten meiltä ehkä jää nää muut verkostot ehkä

hyödyntämättä, missä ne nuoret vapaa-ajalla liikkuu tai sitten, missä ne ei liiku, missä niiden pitäis liikkua. Tää ehkä mahdollistaa nyt paremmin sen koko kentän haltuunoton, kunhan me saadaan jalkautettua tää toimintatapa. Mut voi vaatia sen ison myllerryksen, nyt puhun oman toimialan eli nuorisotyönkin näkökulmasta, että tää on ihan hyvä juttu ja tätä viedään eteenpäin.

Ohjausryhmän haastattelu

Tajua Mut! -järjestelmän jatkovaiheessa tulisi kiinnittää myös entistä enemmän huomiota sen konkreettisiin vaikutuksiin ja vaikutusten arviointiin: 1) millaiseen yhteistyöhön liputusjärjestelmä on johtanut, 2) miten se on edistänyt moniammatillista yhteistyötä pitkällä aikavälillä, 3) millaisia pidempiaikaisia vaikutuksia järjestelmällä on ollut nuorelle ja hänen perheelleen ja 4) millaisia kustannusvaikutuksia Tajua Mut! -toimintamallilla on ollut palvelujärjestelmälle.

Yksi hyvä asia tässä vois ajatella olevan se, että tunnistetaan just ne mahdolliset suurkuluttajat. Mutta mehän ei vielä tiedetä, että onko tää semmonen systeemi, jolla tunnistetaan. Mutta me ollaan lähdetty tässä siitä, että tää olis nää potentiaaliset suurkuluttajat. Ja toinen, mitä ei vielä ole tutkittu tässä vaiheessa, mutta mitä pitäis tutkia jatkossa on se, että mihin toimenpiteisiin nämä liputukset johtavat. Mehän ollaan ihan alkutekijöissä, että meillä on kourallinen liputuksia, meillä on muutama mätsäys, mutta nyt pitäis varmaan se, että tuleeko näistä just niitä räätälöityjä varhaisen puuttumisen, niinku alkuvaiheen toimenpiteitä. Ja voitasko me jollain tutkimusmenetelmällä saada, että onko tää porukka lähtenyt oikeelle raiteelle.

Ohjausryhmän haastattelu

Liite 1 Tajua Mut! -toimintamallin vahvuuksia ja kehittämiskohteita eri toimijoiden näkökulmista

Seuraavaan taulukkoon on koottu Tajua Mut! -mallin vahvuuksia ja kehittämiskohteita työntekijöiden, palvelujärjestelmän sekä nuoren ja perheen näkökulmista. Taulukko on koostettu hankkeen ydintoimijoiden ja peruskäyttäjien (aktiiviliputtajat) työpajatyöskentelyssä tuotetun aineiston pohjalta. Työpaja toteutettiin osana heidän ryhmähaastatteluaan.

Näkökulma	Vahvuuksia	Epäilyjä ja kehittämisen paikkoja
Työntekijä	<ul style="list-style-type: none"> tietoa monista mahdollisista yhteistyökumppaneista lisää keinoja löytää piilossa oleva nuori apua epämääräisiin tilanteisiin ja huoliin varmistus, että pysyy mukana yhteistyössä verkoston koordinointi oppi kartoittaa nuoren verkostoa entistä tarkemmin 	<ul style="list-style-type: none"> kiire työn päivystysluontoisuus yhteistyön haasteena etsivän roolina "puhelinvaihdetyö"
Palvelujärjestelmä	<ul style="list-style-type: none"> koottua tietoa nuorista ja heidän liikkeistään jaettu työ: lopputulos vähentää työn määrää ehkä myös tuntemattomien yhteyksien paljastuminen oman organisaation sisällä verkosto: selville, kuka tekee mitään toimijoiden ylipäänsä näkyväksi tekeminen toisilleen ja uusien toimijoiden löytäminen jo pelkkä listaus liputustahoista mahdollisina yhteistyökumppaneina avaa kenttää paketti kasaan, päällekkäisten töiden karsiminen jo olemassa olevan verkoston aktivoiminen toimimaan ajoissa nopea ja kustannustehokas keino etsiä verkosto helppokäyttöinen tekniikka 	<ul style="list-style-type: none"> liputuksesta koituvan työn määrästä kysymyksiä monialaisesta työstä ulkopuolelle jättäytyvät tahot tahoilla erilaiset käsitykset nuoresta; kaikki eivät liputa liian suuri kynnys liputtaa epäselvyys liputtamisessa: milloin? kenet? jotkut voivat ainakin aluksi vierastaa tekniikkaa, mieluummin soittavat ja puhuvat henkilön kanssa huolesta
Nuori ja perhe	<ul style="list-style-type: none"> nuori yhteistyöhön tuttujen henkilöiden kanssa, jos he ovat liputtaneet perheelle tieto, missä todella mennään perheen taakka kevyempi, kun ammattilaiset tarjoavat aktiivisesti tukea; apua myös perheelle (ei vain nuorelle) nuorella mahdollisuus itse valita, ketkä toimivat hänen kanssaan nuorella mahdollisuus olla itse läsnä kuulemassa huolenaiheet 	<ul style="list-style-type: none"> uusi toimintatapa aluksi hämmentää: mikä ihmeen liputus?

Liite 2 Mikkelin pilottiin osallistuvat organisaatiot

Mikkelin Tajua Mut! -pilottiin osallistuvat organisaatiot 28.11.2014

Mikkelin kaupunki / Sote-palvelut

- Olkkari hanketyö
- Olkkari päihde & mielenterveys
- Olkkari tuki ja jälkihuolto
- Kouluterveydenhuolto Mikkelissä
- Aikuis- ja perhepalveluiden sosiaalityö
- Mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Mikkelin poliisilaitos (sos.työn osalta)

Koulut / asuntolat

- Anttolan yhtenäiskoulu
- Haukivuoren koulu
- Kalevankankaan koulu
- Lyseon koulu
- Mikkelin kansalaisopisto
- Mikkelin lukio
- Otavan opisto
- Suomen Nuoriso-opisto
- Ristiinan yhtenäiskoulu
- Urheilupuiston koulu
- Rantakylän yhtenäiskoulu
- Etelä-Savon ammattiopisto
- Mikkelin ammattikorkeakoulu
- Mikael-koulu
- Sairaalakoulu

Työelämä / tukipalvelut

- Työvoimakeskus Reitti
- Nuorten työpajat Mikkelissä
- Mikkelin työllistämispalvelut
- Kansaneläkelaitos
- TE-palvelut

Nuorisotyö / nuorisopalvelut

- Etsivä nuorisotyö Mikkelissä
- Mikkelin kaupunki / Nuorisopalvelut
- Mikkelin tuomiokirkkoseurakunta

Kolmas sektori / tukipalvelut

- Viola - väkivallasta vapaaksi ry
- Sovittelu ry
- Ekotori / Mikkelin toimintakeskus ry
- Mikkelin kriisikeskus
- Non Fighting Generation Itä-Suomi
- Virike ry (mielenterveyspalvelu)
- A-klinikkasäätiö

Harrastusseurat / vapaa-aika

- Tanssikoulu La Carmencita
- Juniori-Jukurit (jäähokiseura) ry

Muut organisaatiot

- Mikkelin vartiointikeskus
- Mikkelin kaupunki / kutsuntalautakunta

Liite 3 Mikkelin Tajua Mut! -hankkeen ohjausryhmä

Kimmo Haahkola, johtava asiantuntija, Sitra (pj)

Maria Närhinen, sosiaali- ja terveysjohtaja, Mikkelissä

Virpi Siekkinen, sivistystoimenjohtaja, Mikkelissä

Juha Ropponen, ohjelmajohtaja, Lupaus2016, Mikkelissä

Mikkelin nuorisovaltuuston edustaja

Rene Rentinck, CPI

Kristiina Ryhänen, Tiera

Kari Mäki, Tiera

(vuoden 2014 alusta alkaen)

Asiantuntijajäsenet

Heikki Kantonen, Mikkelin Tajua Mut! -hankkeen kenttäpäällikkö

Tuomas Fjällström, tietohallintopäällikkö, Mikkelissä

Jussi Salonen, avustava asiantuntija, Sitra, ohjausryhmän sihteeri

Antti Markkola, avustava asiantuntija, Sitra, ohjausryhmän sihteeri
(kesäkuu 2014 alkaen)

Liite 4 Keskeiset käsitteet

Tajua Mut! -toimintamalli

Lasten ja nuorten nykyistä varhaisempaan tukemiseen tähtäävä toimintamalli, joka perustuu räätälöidyn avun tarjoamiseen monialaisen yhteistyön avulla.

Tajua Mut! -toimijat

Lasten ja nuorten kanssa toimivat henkilöt, jotka ovat saaneet Tajua Mut! -toimintamallin käyttöön tarvittavan koulutuksen ja käyttäjätunnukset.

Liputus

Liputtaminen tarkoittaa, että ammattilainen ilmaisee halukkuutensa tehdä yhteistyötä muiden ammattilaisten ja perheen kanssa lapsen tai nuoren auttamiseksi. Tämä tapahtuu lisäämällä lapsen tai nuoren yhteystiedot: nimi, osoite, puhelinnumero sekä tarpeen mukaan myös huoltajien yhteystiedot liputustietojärjestelmään. Huolen syytä ei liputuksen yhteydessä ilmoiteta. Tajua Mut! -toimintamalli tukeutuu tietojen luovuttamisen osalta nuorisolakiin (7 b-d §, 20.8.2010/693) ja etsivään nuorisotyöhön.

Lippupari

Vähintään kaksi liputusta muodostavat yhteyden eli lippuparin, jonka seurauksena ammattilaiset aloittavat yhteistyön asiaomaisten suostumuksella. Samasta organisaatiosta tulevat liput eivät muodosta lippuparia.

Liputustietojärjestelmä

Verkkopohjainen, itsenäinen ohjelmaympäristö, johon viranomaisten on mahdollisuus nuoren ja hänen huoltajansa luvalla kirjata sellaisen lapsen tai nuoren yhteystiedot, jonka ajattelee hyötyvän huolen ilmaisusta. Liputustietojärjestelmän kautta pyritään tiivistämään moniammatillista yhteistyötä ja vahvistamaan koordinoitua tuen tarjoamista lapsille, nuorille ja heidän perheilleen.

Liputtajaorganisaatio

Liputustietojärjestelmää ja Tajua Mut! -toimintamallia käyttävä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija.

Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tavoitteena on olla läsnä nuorten keskuudessa ja tarjota mahdollisuus turvalliselle ja luottamukselliselle aikuiskontaktiin. Etsivä nuorisotyö etsii nuoren kanssa ratkaisuja nuoren pulmiin ja kysymyksiin ja auttaa nuorta saavuttamaan tarvitsemansa palvelut. Etsivä nuorisotyö tarjoaa nuorelle varhaista tukea, jos nuori sitä itse haluaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivusto 2014.)

Nuorten ohjaus- ja palveluverkosto

Nuorisolaissa (7 a § (20.8.2010/693) Monialainen yhteistyö) todetaan, että kunnissa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaista yhteistyötä varten. Siihen kuuluvat opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Lisäksi siihen voi kuulua myös puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Verkoston tehtävänä on koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista paikallisen päätöksenteon tueksi, edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensopivuutta ja vaikuttavuutta, suunnitella ja tehostaa menettelytapoja palveluihin ohjautumiseksi sekä edistää palvelujen järjestämiseen liittyvää tiedonvaihtoa. Verkosto ei käsittele yksittäistä nuorta koskevia asioita. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivusto 2013)

Yhdyshenkilöverkosto

Liputtajaorganisaatioiden edustajista koostuva verkosto. Verkoston jäsenet huolehtivat oman organisaationsa henkilöstön osaamisen vahvistamisesta toimintamalliin liittyen.

Tieto- ja neuvontapalvelut

Nuorisolain mukaan nuorten tieto- ja neuvontapalvelut ovat osa kunnan nuorisotyötä. Nuorten tieto- ja neuvontatyössä annetaan laadukasta, luotettavaa ja maksutonta ohjausta erilaisissa nuorten elämään liittyvissä kysymyksissä. Nuorten tieto- ja neuvontatyön kautta tuetaan nuorten kehitystä ja vahvistetaan heidän osallisuutta ja elämänhallintaa. Keskeistä on nuorten osallistuminen työn sisältöjen kehittämiseen sekä monialainen yhteistyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on, että kaikki nuoret ovat tieto- ja neuvontapalvelujen piirissä. Tällä hetkellä niiden kattavuus on n. 70–80 % kunnista. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivusto 2013)

Huoli puheeksi -menetelmä

Puheeksiottamisen menetelmä, jossa ammattilainen pyytää huoltajilta apua ja ehdottaa yhteistyötä lasta tai nuorta koskevan huolen selvittämiseksi. Menetelmässä keskeistä on kunnioittava kohtaaminen ja dialogin mahdollisuuksien vaaliminen

Lisätieto: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminenpuheeksiottaminen

Lapset puheeksi -menetelmä

Lapset puheeksi -keskustelu ja -neuvonpito ovat menetelmiä, joiden avulla pyritään tukemaan lapsen kehitystä tilanteissa, joihin liittyy erityisiä haasteita.

Lisätieto: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/toimiva_lapsi_perhe/menetelmat/lapset_puheeksi_keskustelu

Mikkelin Olkkari

Nuorten ohjaus- ja palveluyksikkö, jonka yhteydessä Mikkelin Tajua Mut! toimii.

Lisätieto: mikkelinolkkari.fi

Wilma-järjestelmä

Suomessa useiden oppilaitosten käytössä oleva kouluhallintojärjestelmä, joka sisältää myös erilaisia viestintään ja tiedottamiseen liittyviä toimintoja.

Lisätietoja: wilma.edu.hel.fi/

Lähteet

- Gretschel, Anu & Junntila-Vitikka, Pirjo (2014)
Kokemuksia nuorten Suunta-ohjauksesta verkossa.
"Yläfemmasulle, kun autoit eteenpäin! Tässähän tuntee itsensä
kuin toiseksi ihmiseksi!". Sitran selvityksiä 76. Helsinki:
Sitra & Nuorisotutkimusseura/-verkosto.
- Puuronen, Anne (2014)
Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan
kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä.
Helsinki: Nuorisotutkimusseura/-verkosto.
- Puuronen, Anne (2014)
Hoitoon heikosti kiinnittyneet nuoret ja matalan kynnyksen
palvelumallit.
- Turun nuorisoaseman Kosketuspinta-kehittämisprojektin
prosessiarviointi. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 60.
Helsinki: Picaset Oy. Osoitteessa [http://www.a-klinikka.fi/
sites/default/files/kosketuspinta.pdf](http://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/kosketuspinta.pdf).
- Rimpelä, Matti (2011)
Puheenvuoro. Teoksessa Ritva Uhinki & Ailo Uhinki (toim.)
Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy.
Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011.
Turun yliopisto, 11-18.
- Souto, Anne-Mari (2013)
Toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut? Näkökulmia
ammattillisen koulutuksen keskeyttämiseen Nuorisotakuun
toteuttamiseen. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika
Punamäki (toim.) Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa.
Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimuksia ja raportteja 78,
117-130.

Tajua Mut! -toimintamalli vastaa laajasti tunnistettuun kansalliseen tarpeeseen kehittää varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa lasten, nuorten sekä perheiden tukemisessa. Työkalua, joka mahdollistaa ammattilaisten välisen yhteistyön asiakkaan suostumuksella, ei ole Suomessa aikaisemmin ollut saatavilla.

Mikkelin Tajua Mut! -pilotista tehty selvitys valaisee merkittäväällä tavalla palvelujärjestelmän vuotokohtia ja herättää pohtimaan perheen roolia verkostoyhteistyössä. Tutkimusaineistossa korostuu tarve kehittää monialaisia palvelukeskuksia, joihin nuoren on helppo tulla ja joissa kaikki palvelut on saatavissa saman katon alla. Lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ vaatii laajaa ja joustavaa verkostoa.

Sitran selvityksiä 88

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on tulevaisuusorganisaatio, joka tekee töitä Suomen kilpailukyvyn ja suomalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ennakoimme yhteiskunnan muutosta, etsimme käytännön tekemisellä uusia toimintamalleja ja vauhditamme kestävään hyvinvointiin tähtäävää liiketoimintaa.